

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра загальної педагогіки, дошкільної, початкової та спеціальної освіти

**МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ
ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ**

Кваліфікаційна робота здобувача
освітнього ступеня магістр

спеціальності 013 Початкова освіта

освітньої програми Початкова освіта.

Інклюзивна освіта

Таку Єлизавети Іванівни

Керівник ст. викл., к.п.н. Холостенко Ю. В.

Рецензент к. пед. н., доц. Фурдуй С. Б.

Робота допущена до захисту
на засіданні кафедри загальної педагогіки, дошкільної, початкової та спеціальної освіти
(назва випускової кафедри)

протокол № 6 від «3» чудня 2019 р.

Завідувач кафедри

[підпис] к.п.н., доцент Іванова Д. Г.
(підпис) (прізвище, ініціали)

Робота пройшла публічний захист

на відкритому засіданні ЕК

«22» січня 2020 р.

Оцінка 94
(за стобальною шкалою)

відмінно
(за традиційною шкалою)

Голова ЕК

[підпис] Іванова С.О / Пешкова С.Д
(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ТА ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ	7
1.1. Терміни «пізнавальні інтереси», «пізнавальні процеси», «пізнавальні дії» у педагогіці та психології	7
1.2. Загальна характеристика методу проектів та його використання у процесі навчання та виховання дітей	12
1.3. Використання методу проектів у молодшій школі з огляду на сучасні реалії та впровадження НУШ	22
Висновки за розділом I	33
РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ У РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	34
2.1. Педагогічні можливості проектної діяльності як засобу розвитку пізнавальних інтересів учнів.....	34
2.2. Розвиток навчально-пізнавальних компетенцій молодших школярів у проектній діяльності	40
2.3. Метод проектів у вітчизняній і зарубіжній педагогічній теорії і практиці.....	49
Висновки за розділом II.....	59
РОЗДІЛ III. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ТА РОЛЬ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ У ЦЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	61
3.1. Первинна діагностика визначення рівня розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів. Проведення констатуючого етапу дослідження	61
3.2. Впровадження методу проектів з метою підвищення рівня розвитку пізнавальних інтересів. Проведення формуючого етапу дослідження	71

3.3. Аналіз ефективності впроваджених заходів. Проведення контрольного етапу емпіричного дослідження	76
Висновки за розділом III.....	83
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	91
ДОДАТКИ.....	96

ВСТУП

Проектна діяльність міцно увійшла в сучасну педагогічну практику. На даному етапі багато установ освіти є експериментальними і інноваційними майданчиками по впровадженню і апробації даної технології.

Метод проектів в системі освіти знаходить все більше застосування з багатьох причин. Основними є наступні:

- 1) необхідність передачі учням певного обсягу знань, вироблення у них умінь самостійно оволодівати знаннями і використовувати їх на практиці;
- 2) розвиток комунікативних навичок і умінь, тобто умінь працювати в групах, граючи соціальні ролі (лідера, виконавця, посередника);
- 3) становлення сучасної людини як дослідника, що має на увазі:
 - а) володіння навичками збору необхідної інформації, фактів;
 - б) аналіз;
 - в) висунення гіпотез;
 - г) вміння робити висновки [8, с. 28].

При виборі технології проектного навчання для використання на практиці необхідно керуватися особистісно орієнтованим і діяльнісним підходами в навчанні, практичною значущістю результатів роботи, інтерактивним характером навчального процесу.

Метод проектів – ефективний спосіб підвищення якості освіти. Метод проектів – це система навчально-пізнавальних прийомів, з метою досягнення поставленої задачі, а саме рішення певної проблеми, значущої для учнів і оформленої у вигляді якогось кінцевого продукту [10, с. 18].

В рамках процесу навчання проектний метод можна визначити як освітню технологію, яка націлена на освоєння учнями нових знань на базі реальної життєвої практики, формування у школярів специфічних умінь і навичок за допомогою системної організації проблемного пошуку.

Незважаючи на те, що існує певна кількість робіт, присвячених вивченню розвитку та використання методу проектів у навчальній діяльності, нами не було знайдено комплексного аналізу використання

методу проектів з метою розвитку пізнавальних інтересів дітей молодшого шкільного віку.

Мета дослідження – теоретично дослідити та обґрунтувати особливості впровадження методу проектів у навчальній діяльності, визначити особливості впливу даного методу на розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів.

Завдання дослідження:

1) Розкрити терміни «пізнавальні інтереси», «пізнавальні процеси», «пізнавальні дії» у педагогії та психології та привести загальну характеристику методу проектів та його використання у процесі навчання та виховання дітей;

2) Описати особливості використання методу проектів у молодшій школі з огляду на сучасні реалії та впровадження НУШ та розкрити педагогічні можливості проектної діяльності як засобу розвитку пізнавальних інтересів учнів;

3) Описати особливості розвитку навчально-пізнавальних компетенцій молодших школярів у проектній діяльності та визначити аспекти методу проектів у вітчизняній і зарубіжній педагогічній теорії і практиці;

4) Провести первинну діагностику визначення рівня розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів, описати проведення констатуючого етапу дослідження;

5) Впровадження методу проектів з метою підвищення рівня розвитку пізнавальних інтересів, писати проведення формуючого етапу дослідження;

6) Проаналізувати ефективність впроваджених заходів, описати проведення контрольного етапу емпіричного дослідження.

Об'єкт дослідження – розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів.

Предмет дослідження – вплив методу проектів на розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів.

Гіпотеза дослідження полягає у твердженні: при використанні методу проектів у навчальній діяльності молодших школярів стає можливим підвищення рівня пізнавальної активності та пізнавальних інтересів молодших школярів.

Методи дослідження, які були нами використані у ході роботи, наступні: аналіз спеціальної та методичної літератури, синтез та структурування даних, отриманих у ході теоретичному аналізі, використання методів діагностики пізнавальних інтересів дітей, аналіз даних отриманих у ході використання діагностичних методів.

Практична значущість дослідження ґрунтується на тому, що матеріали представлені в роботі, можуть бути використані студентами, викладачами, вчителями початкових класів, у якості методичних матеріалів підготовки до науково-практичних конференцій.

Апробація результатів дослідження:

- 1) Виступи на конференціях: XIII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії» (Збірник наукових праць Переяслав-Хмельницький – 2019), IV Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Науковий пошук студентів XXI ст.: актуальні питання гуманітарних і соціально-економічних наук».
- 2) Публікація статей: «Проектна діяльність в школі», «Проектна діяльність – як форма інноваційних методичних технологій навчання».

Структура роботи обумовлена завданнями та метою дослідження, та складається зі вступу, основної частини, яка містить у собі три розділи, висновків, списку використаних джерел, якій містить у собі 51 позицій і 1 додаток. Робота представлена у текстовому форматі на 98 сторінках, та містить у собі графічно-ілюстративний матеріал.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ТА ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ

1.1. Терміни «пізнавальні інтереси», «пізнавальні процеси», «пізнавальні дії» у педагогіці та психології

Пізнавальний інтерес, можна охарактеризувати як найважливіше утворення особистості, яке має місце в процесі життя та діяльності людини, а також може формуватися в соціальних умовах його існування і жодним чином не є іманентно властивим людині від народження.

Також пізнавальний інтерес можна охарактеризувати як стійке прагнення особистості до цілеспрямованої активно-пізнавальної діяльності відносно об'єктів, які мають для неї важливе значення. Під терміном «пізнавальний» ми будемо розуміти саме те, «що відноситься до процесу пізнання, тобто до процесу придбання істинних знань» [2, с. 22].

Оскільки важливих об'єктів може бути і кілька, то можна говорити не тільки про пізнавальний здібності, а й про пізнавальний інтерес особистості. Пізнавальний інтерес – це дуже тонка структура особистості, що є важливою частиною загального феномена «інтерес».

Практичні дослідження показують, що найбільш ефективно пізнавальний інтерес можна розвинути через організацію навчально-пізнавальної діяльності учня. Успішна діяльність, що приносить школяреві задоволення, є найсильнішим збудником його пізнавального інтересу.

Аналіз літератури показує, що існують різні модифікації пізнавального інтересу в навчальному процесі: засіб навчання; мотив навчальної діяльності; властивість особистості учня.

Пізнавальний інтерес як засіб навчання виступає в якості педагогічного інструменту вчителя, але він може викликати лише цікавість зовнішньою стороною, іншими словами – початкові елементи допитливості [4, с. 317].

Для розширення тлумачення поняття пізнавального інтересу, для з'ясування його сутності відзначимо, що навчальна діяльність відбувається

заради пізнання, задоволення пізнавального інтересу. Пізнавальна потреба як прагнення отримувати нові знання ґрунтується не тільки на захопленості предметним змістом, а й на зацікавленому відношенні до процесу оволодіння цим змістом, до придбання способів пізнання.

Щоб повніше розкрити зміст категорії «пізнавальний інтерес як мотив навчальної діяльності», необхідно зупинитися на характеристиці мотиваційної сфери навчання.

Мотив виражає предметну спрямованість дій, характеризує психічний стан людини, який безпосередньо пов'язаний з об'єктивними характеристиками предмета, на який спрямована активність. Необхідною передумовою успішності будь-якої діяльності, в тому числі навчальної, є сформованість мотиваційної сфери. Мотив – це «спрямованість школяра на окремі сторони навчальної роботи, пов'язана з внутрішнім ставленням учня до неї». Не менш важливою характеристикою мотивів, виходячи з аналізу психологічної літератури, є його спрямованість. У цьому випадку прийнято розрізняти пізнавальні мотиви, які проявляються в прагненні учнів до засвоєння знань, до рефлексії своєї діяльності, і соціальні мотиви, якщо у учня виражена спрямованість на іншу людину в ході навчання [3, с. 49].

Щоб привернути увагу, потрібно створити мотив, а потім відкрити школярам можливість знаходження мети, системи цілей.

Виділимо наступні моменти, на які вказує Г. Щукіна:

- пізнавальний інтерес раніше інших мотивів усвідомлюється школярем;
- пізнавальний інтерес як мотив переважає над іншими мотивами навчальної діяльності;
- пізнавальний інтерес найбільш доступний для спостереження: його легше виявити, розпізнати, викликати, отже, легше управляти його розвитком;
- пізнавальний інтерес – сильний і значущий мотив, він істотно впливає на пізнавальну діяльність, навчальну активність, успішність [50, с. 27].

Мотив не може виникнути сам по собі – необхідний зовнішній поштовх, тобто стимул.

У вітчизняній педагогіці, вказує Н.Крупська, розроблені три основні види стимуляції пізнавального інтересу учнів, де під поняттям «стимул» розуміють «спонукальну причину до дії, зацікавленість у скоєнні чогось» [25, с. 11].

Провідними джерелами розвитку пізнавального інтересу є зміст навчального матеріалу і організація навчального процесу. Кожне з джерел має особливі, специфічні для нього можливості впливу на розвиток пізнавального інтересу.

1. Стимуляція пізнавальних інтересів учнів за допомогою змісту навчального матеріалу.

Важливим стимулом є новизна змісту, що викликає орієнтовну реакцію учнів. Елементи новизни, внесені в навчальний процес (нові факти, нові результати порівняння, новий аспект передачі матеріалу, нові форми діяльності), завжди роблять свою спонукаючу дію.

Але, щоб пробудити інтерес, предмет повинен бути частково лише новим, а частково знаком учням. Нове значення набуває особливого змісту для школяра тоді, коли відбувається порівняння того, що він знав раніше, з тим, чим він опанував зараз, сьогодні [7, с. 29].

Важливими стимулами розвитку пізнавального інтересу, пов'язаними зі змістом навчання, є історичний аспект шкільних знань (повідомлення відомостей з історії науки, історії наукових відкриттів); нагальна практична необхідність знань для життя, використання науки з метою практики; показ учням сучасних наукових досягнень; показ практичного і прикладного значення математичних знань; наочність; емоційність; математичне моделювання; постановка різних математичних задач, в тому числі і пізнавальних.

2. Стимуляція пізнавальних інтересів, пов'язана з організацією і характером протікання пізнавальної діяльності учнів.

Іншим джерелом, щодо пізнавальних інтересів в навчанні, є сама пізнавальна діяльність учнів, яка, будучи педагогічно доцільно організованою, приносить учням інші враження, викликає інші психічні стани, ніж ті, які виникають під впливом навчального матеріалу.

Різноманіття форм самостійних робіт, їх змінюваність стимулюють активну діяльність учнів. Проблемна ситуація, яка створена на уроці, народжує в учнів питання, в яких виражений внутрішній імпульс (потреба в пізнанні даного явища), що зміцнює пізнавальний інтерес. Інтерес, викликаний проблемним навчанням, стає стимулом активності і самостійності учнів [8, с. 28].

Стимулюючий вплив на пізнавальний інтерес елементів проблемності знаходиться в тісній єдності з таким стимулом, як надання навчальному процесу дослідницького характеру, що активізує емоційно-вольові та інтелектуальні психічні процеси і сприяє формуванню творчих здібностей учнів.

Стійка риса характеру учня знаходить своє вираження в допитливості, бажанні отримувати знання, постійної готовності і прагненні до пошукової діяльності, визначає активність у навчанні, ініціативу в самостійній постановці цілей. Наявність такого пізнавального інтересу є дуже цінною для виховання гармонійно розвиненої особистості і цілком відповідає цілям сучасної освіти, сучасної освітньої парадигми.

Ми поділяємо точку зору Г.Щукіної на вказівку характерів і рівнів розвитку пізнавального інтересу:

- аморфні інтереси: неусвідомленість і невизначеність інтересу, перевага репродуктивної діяльності, відсутність прагнення до пізнання, обмеженість кола знань, нестійкість інтересу або його відсутність;
- широкі інтереси: прагнення до вирішення пошукових пізнавальних завдань, особистісне ставлення до діяльності, прагнення вийти за межі програми, широкий кругозір, активність, допитливість;

- стрижневі інтереси: націленість, локальність предметної спрямованості, висока активність і практична дієвість.

За характером прояву пізнавального інтересу в процесі вивчення предмета виділяються кілька рівнів розвитку пізнавального інтересу: низький рівень, середній рівень, високий рівень.

В учнів з низьким рівнем розвитку пізнавального інтересу активність на уроках ситуативна, часті відволікання, перевага віддається завданням репродуктивного характеру, зі стереотипними діями. Учні із середнім рівнем розвитку пізнавального інтересу володіють вже і пошуковим характером діяльності, але не завжди схильні до виконання творчих завдань, їх самостійна діяльність залежить від зовнішніх стимулів, та носить епізодичний характер. Учні з високим рівнем розвитку пізнавального інтересу відрізняються самостійністю, активною участю на уроці, перевагою навчальної діяльності більш важкого характеру [9, с. 21].

Л. Степаненко також відзначає той факт, що пізнавальний інтерес, як надбання особистості, має тісний зв'язок з усіма сторонами навчального процесу. Науковець проникає в сферу діяльності і учня і вчителя, оскільки за допомогою пізнавального інтересу можуть бути актуалізовані і зовнішня і внутрішня сторони навчального процесу [44, с. 124].

Таким чином, для розширення тлумачення поняття пізнавального інтересу, для з'ясування його сутності відзначимо, що навчальна діяльність відбувається заради пізнання, задоволення пізнавального інтересу. Пізнавальна потреба як прагнення отримувати нові знання ґрунтується не тільки на захопленості предметним змістом, а й на зацікавленій відношенні до процесу оволодіння цим змістом, до придбання способів пізнання. Важливим стимулом є новизна змісту, що викликає орієнтовну реакцію учнів. Елементи новизни, внесені в навчальний процес (нові факти, нові результати порівняння, новий аспект передачі матеріалу, нові форми діяльності) завжди спонукають до дії.

1.2. Загальна характеристика методу проектів та його використання у процесі навчання та виховання дітей

Приведемо коротку історичну довідку щодо розвитку методу проектів.

1) Давній Китай: відзначено високу ефективність діяльнісного підходу для осмисленого засвоєння знань;

2) V - VI ст. до н. е.: діалоги Сократа, Платона і Аристотеля підводили учнів до самостійних висновків через рефлексивно організований процес осмислення ними проблемної ситуації;

3) середина кінець XIX ст.: мислителі і педагоги В.Белінський, П.Каптерев підтримували діяльнісний підхід в навчанні;

4) 1905 р.: під керівництвом С.Шацького організована група співробітників, яка намагалася активно використовувати проектні методи в практиці викладання;

5) 1919 р.: проектний метод в Америці, основоположниками якого є філософ і педагог Джон Дьюї та його учень. Вони домагалися побудови навчання на активній основі, використовуючи ДІП (діяльність, інтерес, потреба) учня. Суть методу - стимулювання інтересу учнів до постановки та вирішення нових проблем, причому в рамках самостійного пошуку, нехай і невеликого;

6) Початок XX ст.: перші проекти радянських шкіл, які отримали політичне забарвлення («Знищимо куркульство як клас»);

7) 30-ті роки XX ст.: постановою ЦК ВКП (б) «Про педологічні перекручення в системі Наркомосу» метод проектів був засуджений і про нього забули на десятиліття;

8) Початок 90-их рр. XX ст. – початок XXI ст.: проектування стало найбільш поширеним видом інтелектуальної діяльності та успіхи в цій галузі пов'язані з працями Л.Вигодський, А.Леонтьєва, Д.Ельконіна, П.Гальперіна [12, с. 9].

Провідні ідеї проекту:

1. Чітке розуміння проектувальником призначення (мотив, мета) змісту і складових для реалізації проекту.

2. Ідея випередження (перспективи), виражена в різниці потенціалу проекту і фактичного стану об'єкта, що проектується (явища).

3. Поетапність впровадження проекту.

4. Кооперація проектувальників і осіб, які здійснюють впровадження проекту в практику.

Принципи проектування освітніх процесів:

- Принцип закономірний, тобто відповідності спроектованого освітнього процесу об'єктивним законам і закономірностям протікання такого роду процесів.

- Принцип системності, тобто органічний взаємозв'язок всіх компонентів освітнього процесу. Що означає облік зв'язків технологічного, управлінського, інструментального, інформаційного та соціально-психологічного компонентів освітнього процесу.

- Принцип центрації проектування на провідному елементі моделі діяльності проектувальників в технологічному процесі. Цей принцип вимагає починати процедуру проектування завжди з побудови, створення доцільних моделей діяльності, потім продумувати способи їх освоєння учнів, а потім - прийоми управління проектною діяльністю.

- Принцип рефлексивності. Вимагає безперервного коригування створюваного проекту освітнього процесу на основі аналізу потреб і можливостей суб'єктів - учасників процесу.

- Принцип оптимальності. Досягається шляхом вибору адекватних змісту соціального досвіду моделей діяльності і технологічних операцій по їх освоєнню, вибору прийомів управління, що відповідають навчальній діяльності, вибору матеріальних і духовних засобів навчання і виховання, що скорочують часові та енергетичні витрати суб'єктів на реалізацію технологічного процесу.

- Принцип багатфакторності, тобто облік всіх факторів, що впливають на перебіг цього процесу, і виявлення ще не відомих.

- Принцип обліку реальності. Передбачає узгодженість змісту освіти та інших моделей діяльності в реальній життєдіяльності.

- Принцип обліку природного соціального розвитку. Це вибір технологічних способів освіти і виховання відповідно до індивідуальних особливостей дітей, врахування їх інтересів, нахилів та здібностей.

- Принцип виборності діяльності та прийняття рішення учнем в освітньому процесі. Він вимагає розробки варіантів моделей, освоєваних діяльністю, передбачення варіативності способів оволодіння і фіксації ситуацій вибору в проекті [22, с. 31].

Структура проекту залежить від його виду. Нижче наведено алгоритм структури освітнього проекту (А.Гуз, А.Котко, Л.Тарусова).

Структура освітнього проекту:

I. Інформаційна характеристика проекту:

1. Назва проекту.
2. Назва організації.
3. Керівник та автори проекту.
4. Адреса і телефон.
5. Тимчасові рамки реалізації проекту.

II. Опис діяльності:

1. Опис проблемного поля.
2. Мета проекту.
3. Передбачуваний результат, продукт або гіпотеза.
4. Завдання проекту.
5. Теоретична база проекту (формулювання провідних ідей і підходів).
6. Методи реалізації проекту.
7. Кроки виконання проекту.
8. Характеристика основних видів ресурсів проектної діяльності:
 - інтелектуальні (кваліфікація персоналу);

- технологічні (подаються програми, плани);
- матеріальні (бюджет, джерело фінансування);
- технічні (база, обладнання);
- інформаційні (матеріали і публікації, що відображають діяльність колективу з даної проблеми);
- форми і види інформації про майбутню проектної діяльності, джерело інформації.

9. Критерії та показники ефективності діяльності.

10. Характеристика проведення моніторингу та оцінка результатів проекту (аналіз, відстеження результатів кожного етапу) [25, с. 41].

За своєю типологією проекти бувають:

- практико-орієнтованими;
- інформаційними;
- творчими.

По предметно-змістовній області, існують такі типи проектів:

- монопроект (в рамках однієї області знання);
- міжпредметний проект.

За характером координації проекту:

- проект з відкритою координацією;
- проект з прихованою (неявній) координацією.

За характером контактів:

- внутрішньошкільний;
- регіональний;
- міжнародний.

За кількістю учасників проекту:

- індивідуальний;
- парний;
- груповий;
- колективний.

За тривалістю проекту:

- короткостроковий (до 3-х років);
- середньостроковий (3-5 років);
- довготривалий (понад 5 років).

Проектна діяльність виступає як фактор формування пізнавальної діяльності учнів.

Актуальність проекту відзначається його затребуваністю. Багато видатних дослідників відзначають: ««Все нове - це добре забуте старе!» Ця істина знову підтверджується, коли мова йде про метод проектів. Колись забутий, він знову в моді! Про нього пишуть, говорять, сперечаються ...» [11, с.22].

Метод проектів дозволяє вирішити одну з найгостріших проблем сучасної освіти – проблему мотивації. За допомогою традиційних методик дітей навчанням не захопити. Не тільки відстаючі, але і обдаровані й талановиті теж, буває, сумують на уроках. Тому потрібно намагатися висунути перед дітьми таку проблему, яка цікава і значима для кожного.

Привабливість методу навчальних проектів полягає в тому, що до цієї діяльності можна залучити дитину будь-якого шкільного віку.

Ця педагогічна технологія може бути ефективно використана, починаючи з початкової школи, при цьому, не замінюючи традиційну систему, а органічно доповнюючи, розширюючи її.

Проектна діяльність дозволяє розширити цілі і завдання уроків, змінити їх форму. Уроки-проекти дають можливість зняти перевантаження з молодших школярів. Цікава робота, якою є проектна діяльність, не викликає напруги і спаду розумових процесів дітей, а значить проекти можна вважати здоров'язберігаючою технологією.

Головна цінність проекту – продукт звершення. Специфікою методу обумовлена його педагогічна значущість. Вона полягає в наступному:

- 1) метод проектів відкриває можливості формування власного життєвого досвіду дитини із взаємодії з навколишнім світом;
- 2) метод проектів є педагогічною технологією;

3) метод проектів – один з небагатьох методів, які виводять педагогічний процес зі стін дитячого закладу в навколишній світ, природне і соціальне середовище.

Головна ідея методу проекту – розвиток пізнавальних інтересів учнів, умінь самостійно конструювати свої знання й орієнтуватися в інформаційному просторі, розвивати критичне мислення.

Проект – це проблема, проектування, пошук інформації, продукт і презентація [18, с. 11].

Проектний метод навчання – це певним чином організована пошукова, дослідницька діяльність учнів, індивідуальна або групова.

Особливості здійснення проектного навчання відображається у наступному:

- творче здійснення проекту вимагає роботи не тільки в рамках класно-урочної діяльності;
- навчальні проекти повинні бути не тільки як засіб навчання учнів, тобто розвитку їх умінь і навичок, але, в першу чергу, повинні бути значущими для дитини;
- навчальні проекти дають можливість збільшити обсяг пізнавальної інформації та надавати допомогу в навчанні;
- проект повинен бути досконально продуманий вчителем;
- етап рефлексії обов'язковий.

Навчальні проекти мають велику кількість видів і різновидів.

Етапи роботи: підготовчий, виконавчий, підсумковий.

Тема проекту вибирається зі змісту навчальних предметів, вона близька і зрозуміла дітям, знаходиться в зоні їх найближчого розвитку.

Можливі результати («виходи») проектної діяльності молодших школярів: реферат, альбом, газета, гербарій, журнал, книжка-розкладачка, костюм, макет, модель, сувенір, сценарій свята, навчальний посібник.

Критерії успіху роботи над проектом: досягнутий кінцевий результат, створена активна команда учасників проекту, здатна продовжити роботу в

майбутньому, результат проекту може бути використаний іншою колективом, отримано задоволення від самої діяльності [25, с.23].

Практична частина методу проектів є досить різноманітною. Метод проектів може виступати як засіб збагачення словникового запасу молодших школярів.

Проекти на уроках є значущими для учнів класу, оскільки підтримують інтерес до навчання, до вивчення предметних знань, сприяють розвитку творчої особистості.

У процесі творчої роботи діти отримують повне і глибоке задоволення від зробленого, розвивається їх творча активність, соціальна позиція дитини. Діти щось роблять, у них народжується безліч ідей і задумів, вони стикаються з незвичайними проблемами, долають їх, дізнаються багато нового, використовуючи свої знання.

Розглянемо роль вчителя в проектній діяльності. Проектна діяльність вимагає від учителя не тільки пояснення матеріалу, скільки створення умов для розвитку мислення учнів, розширення їх пізнавального інтересу, і на цій основі – можливостей їх самоосвіти і самореалізації в процесі практичного застосування знань.

Аналізуючи сказане вище, можна зробити висновок, що використання технології проектної діяльності сприяє розвитку:

- логічного, творчого, критичного мислення;
- здібностей до самопізнання і саморозуміння;
- цілісного світорозуміння на основі системного мислення і місця свого «Я» у світі;
- емоційної сфери особистості, її здібностей, нахилів, інтересів;
- інформаційної компетентності;
- загальнонавчальних умінь і навичок: дослідження, рефлексії, самооцінки; пізнавального інтересу учнів [15, с.31].

Ефективної організації пізнавальної діяльності учнів сприяє використання проектно-дослідницької діяльності учнів. Робота над

проектами збагачує світогляд дитини новими знаннями. У створенні та організації проектів можуть брати участь самі учні початкової школи та їх батьки.

В даний час у всіх сферах суспільного життя затребувані люди адаптовані, творчі, активні, мобільні, ініціативні. Сучасна людина має вміти спостерігати, аналізувати, вносити пропозиції, відповідати за прийняті рішення.

На зміну людині-виконавцю повинна прийти людина-творець, людина-дослідник. Що є провідною діяльністю в такому процесі? Дослідження. Пошук.

Освітній проект – це форма організації занять, яка передбачає комплексний характер діяльності всіх його учасників.

Освітній проект має структурну основу, яка відображається в його положенні або програмі (по А.Хуторського).

- Назва проекту;
- цитата, гасло чи інша форма представлення проекту;
- загальна характеристика проекту;
- ідея проекту;
- цілі і завдання проекту;
- учасники проекту;
- умови реєстрації в проекті;
- терміни проекту.

Все вищезазначене лягло в основу аналізованого нами в літературних джерелах освітнього проекту «Організаційно-педагогічні умови формування пізнавального інтересу молодших школярів до дослідницької діяльності».

З урахуванням вищезгаданого були визначені цілі освітнього проекту:

- створення умов, що сприяють формуванню дослідницьких здібностей молодших школярів;
- визначення послідовності педагогічної діяльності вчителя з формування і розвитку дослідницьких здібностей молодших школярів.

Об'єктом дослідження виступає освітній процес на I ступені загальної середньої освіти.

Предметом дослідження є процес формування та розвитку дослідницьких здібностей молодших школярів.

Гіпотези дослідження засновані на припущенні про те, що:

- формування дослідницьких здібностей молодших школярів забезпечується створенням системи педагогічної діяльності, що створює умови для організації дослідницької практики і моніторингу інтелектуальних досягнень учнів;

- наявність дослідницьких здібностей сприяє підвищенню результатів навчальних досягнень молодших школярів [19, с. 75].

Відповідно до проблеми, мети і предмету дослідження формулюють такі завдання проектного навчання:

- розглянути методичні та дидактичні аспекти організації дослідницької діяльності молодших школярів;

- вивчити типи дослідження, які доцільно використовувати в початковій школі;

- визначити етапи і зміст практичної діяльності вчителя з формування дослідницьких здібностей молодших школярів;

- обґрунтувати ефективність організації психолого-педагогічного процесу, що сприяє формуванню дослідницьких здібностей учнів.

Учасники проекту:

- учні молодших класів загальноосвітньої школи;

- вчителя початкових класів;

- педагог - психолог;

- батьки учнів.

Важливе місце в системі освіти відводиться початковому періоду навчання. Саме в молодшому шкільному віці дитина опановує систему дій, необхідних для успішного навчання в подальшому. Необхідно створити психолого-педагогічні умови для реалізації вікової потреби в дослідницькій

діяльності. Без здатності до здійснення дослідницької діяльності складно освоїти програмне зміст навчальних предметів загальноосвітньої середньої школи і досягти високих показників навчальних досягнень [23, с.11].

Таким чином, виникає необхідність в розробці освітнього проекту, спрямованого на формування дослідницьких здібностей, що підвищують якість початкової освіти, інтелектуальний розвиток особистості. Привабливість методу навчальних проектів полягає в тому, що до цієї діяльності можна залучити дитину будь-якого шкільного віку. Ця педагогічна технологія може бути ефективно використана, починаючи з початкової школи, при цьому, не замінюючи традиційну систему, а органічно доповнюючи, розширюючи її. Навчальні проекти мають велику кількість видів і різновидів. Етапи роботи: підготовчий, виконавчий, підсумковий. Тема проекту вибирається з змісту навчальних предметів, вона близька і зрозуміла дітям, знаходиться в зоні їх найближчого розвитку. Можливі результати («виходи») проектної діяльності молодших школярів: реферат, альбом, газета, гербарій, журнал, книжка-розкладачка, костюм, макет, модель, сувенір, сценарій свята, навчальний посібник. У процесі творчої роботи діти отримують повне і глибоке задоволення від зробленого, розвивається їх творча активність, соціальна позиція дитини. Діти щось роблять, у них народжується безліч ідей і задумів, вони стикаються з незвичайними проблемами, долають їх, дізнаються багато нового, використовуючи свої знання. Робота над проектами збагачує дитини новими знаннями. У створенні та організації проектів можуть брати участь самі учні початкової школи та їх батьки. В даний час у всіх сферах суспільного життя затребувані люди адаптовані, творчі, активні, мобільні, ініціативні. Важливе місце в системі освіти відводиться початкового періоду навчання. Саме в молодшому шкільному віці дитина опановує системою дій, необхідних для успішного навчання в подальшому. Необхідно створити психолого-педагогічні умови для реалізації вікової потреби в дослідницькій діяльності середньої школи і досягти високих показників навчальних досягнень.

1.3. Використання методу проектів у молодшій школі з огляду на сучасні реалії та впровадження НУШ

Розглянемо, яке значення надають сучасні дослідники проектній діяльності молодших школярів в рамках введення НУШ. Ця діяльність відноситься до області дитячої самостійності, а значить вона особистісно-орієнтована, приносить задоволення учням, викликає у них стійкий пізнавальний інтерес. Особливе значення проектної діяльності молодших школярів полягає в тому, що в процесі інтенсивної для них діяльності вони готуються до вельми серйозної для них праці в основній школі: отримують досвід елементарного дослідження проблеми, пошуку інформації по темі в різних джерелах, оволодівають навичками роботи з довідниками, енциклопедіями, словниками [28, с. 9].

Проектність – визначальна риса сучасного мислення. Проектне мислення, проектна діяльність – процес узагальненого і опосередкованого пізнання дійсності, в ході якого людина використовує технологічні, технічні, економічні та інші знання для виконання проектів по створенню культурних цінностей.

Слід відрізнити проектне навчання від проблемного. Проектне навчання відрізняється від проблемного тим, що діяльність учнів має характер проектування, який передбачає отримання конкретного (практичного) результату і його публічного пред'явлення [29, с.31].

Нерідко слова «дослідження» і «проектування» в освіті використовуються як синоніми, що народжує плутанину, і дезорієнтує не тільки педагогів і батьків, але навіть фахівців в галузі педагогіки. Ця плутанина зовсім не так нешкідлива, як може здатися на перший погляд. І дослідження, і проектування, при всій своїй безсумнівною важливістю для сучасної освіти, принципово різні види діяльності. Різницю між ними слід ясно усвідомити.

Дослідження – безкорисливий пошук істини. Під проектуванням, навпаки, розуміється рішення певної чітко сформульованої задачі. Дослідник, починаючи роботу, не знає, до чого прийде, які відомості отримає, чи будуть вони для нього та інших людей корисні і прийнятні. Його завдання шукати істину, якою б вона не була. На відміну від нього проектувальник гранично прагматичний, він твердо знає, що робить, ясно розуміє, до чого повинен прийти. Нерідко реалізація проекту вимагає проведення досліджень, але це не обов'язково, теоретично проект може бути виконаний і на репродуктивному рівні. Як приклад наведемо кілька тем дослідницьких робіт і творчих проектів: «Поведінка однокласників на перерві», «Прізвиська і клички однолітків», «Таємниця імені», «Цифри і їх написання», «Природа і властивості кухонної солі». Результат цих робіт або не прогнозуємо, або прогнозуємо лише частково. Рівно на стільки, наскільки дозволяють це зробити встановлені автором гіпотези.

Проектувальники, як правило, вирішують чудові, але все ж більш приземлені завдання: «Розробити супер-іграшку», «Вирішити проблему сміття в селищі» [35, с. 58].

В освіті і дослідження, і проектування дуже важливі, але плутати їх один з одним не варто. Дослідження – творчість в чистому вигляді, а проектування – творчість за планом.

При організації проектної діяльності в початковій школі необхідно враховувати вікові та психолого-фізіологічні особливості молодших школярів.

У молодшому шкільному віці у дитини відбувається становлення різних особистісних і інтелектуальних функцій, які при правильній організації навчально-виховного процесу можуть забезпечувати успішну проектно-дослідницьку діяльність. Ці психологічні передумови розвиваються в різних сферах.

У мотиваційній сфері формується група навчально-пізнавальних мотивів, які закладені в самій навчальній діяльності та пов'язані з

утриманням та процесом навчання. Це пізнавальні інтереси, прагнення долати труднощі в процесі пізнання, проявляти інтелектуальну активність. Розвиток мотивів цієї групи залежить від рівня пізнавальної потреби, з якою дитина приходить в школу, з одного боку, і рівня змісту та організації навчального процесу, з іншого.

Істотний прогрес спостерігається і в вольовій сфері молодшого школяра. Так протягом молодшого шкільного віку йде розвиток наполегливості, у дітей формується прагнення доводити розпочату справу до кінця, яка тривалий час була на меті, продовжувати діяльність при небажанні нею займатися.

У процесі навчальної діяльності йде розвиток самостійності молодшого школяра. Самостійність – це вміння не піддаватися впливам різних факторів, які можуть відвернути від досягнення поставленої мети, діяти на основі своїх поглядів і переконань [41, с.11].

Але, звичайно, найбільш важливі передумови складаються в інтелектуальній сфері молодшого школяра. Спостережливість, тобто здатність помічати предмети і явища і звертати на них увагу, розпізнавати їх якості виховуються з раннього дитинства і створюють основу для подальшого розумового розвитку дитини. У спостережливості як сукупності особистісних якостей і здібностей людини виділяють кілька найбільш важливих рис: ініціативність, допитливість, кмітливість, наполегливість і підвищену чутливість до впливів зовнішнього світу, тобто до новизни. Ініціативність - це, перш за все, активність у висуванні все нових і нових питань і пошуку відповідей на них. Допитливість підтримує стійкий інтерес до спостереження, а кмітливість і чутливість до нового визначають швидкість і точність орієнтування і вирішення виникаючих завдань.

Отже, розглянувши особливості навчальних проектів молодших школярів, виділимо наступне:

- Теми дитячих проектних робіт краще вибирати зі змісту навчальних предметів або з близьких до них областей, наприклад, навчання рішенням

завдань. Справа в тому, що для проекту потрібно особистісно-значуща і соціально-значуща проблема, яка знайома молодшим школярам і значуща для них. Зрозуміло, що коло соціально значущих проблем, з якими могли зустрітися учні початкової школи, вузьке, а їхні уявлення про такі проблеми, швидше за все, малодиференційовані, однопланові.

- Проблема проекту або дослідження, що забезпечує мотивацію включення школярів в самостійну роботу, повинна бути в області пізнавальних інтересів учнів і перебувати в зоні їх найближчого розвитку.

- Тривалість виконання проекту доцільно обмежити одним уроком (може бути здвоєними уроками) або однієї – двома тижнями в режимі урочно - позаурочних занять.

- Крім того, важливо ставити разом з молодшими школярами і навчальні цілі по оволодінню прийомами проектування як загальнонавчальних умінь [42, с. 41].

Наприклад, можна задати учням такі питання:

- Які вміння знадобляться для виконання цього проекту?
- Чи володієте ви цими вміннями в достатній мірі?
- Яким чином ви зможете придбати потрібні вам вміння?
- Де ще ви зможете згодом застосовувати такі вміння?

Великої уваги від вчителя вимагає і процес осмислення, цілеспрямованого придбання і застосування школярами знань, необхідних в тому чи іншому проекті. Від вчителя при цьому буде потрібно особливий такт, делікатність, щоб не «нав'язати» учням інформацію, а направити їх самостійний пошук, наприклад: «Чи всі ви знаєте, що саме потрібно, щоб виконати цей проект? Яку інформацію вам треба отримати? До яких джерел інформації слід звернутися (інтернет, довідники, художня література, підручники)? »

Доцільно в процесі роботи над проектом проводити з молодшими школярами екскурсії, прогулянки-спостереження, соціальні акції. У цьому контексті становлять інтерес опитування, інтерв'ювання учнями окремих

осіб, для яких призначений дитячий проект. Наприклад, ветеранів війни, вчителів і родичів при виконанні таких проектів, як «Сувенір в подарунок», «Концерт в подарунок», «Подорож в сім'ї народів нашої країни» [43, с.22].

На особливу увагу в початковій школі вимагає завершальний етап проектної діяльності – презентація (захист) проекту.

Для цього потрібно допомогти учням зробити самооцінку проекту, потім потрібно допомогти учням оцінити процес проектування за допомогою питань. Також потрібно допомогти учням підготувати проект до презентації. Презентація (захист) проекту - завершальний етап його виконання, коли учні доповідають про виконану ними роботу. Як правило, захист проектів здійснюється у формі виставки тих виробів, які вони створили. Крім того, іноді доцільно попросити дітей підготувати невеликий виступ з розповіддю про свій проект.

Після захисту проекту, виготовлені вироби можна подарувати людям, чий потреби вивчали діти, членам сімей учнів.

Вимоги до змісту проекту

Для допомоги в роботі над проектом дітям видається така пам'ятка.

Проект може складатися з двох або трьох основних частин:

Проект оформляється на аркушах форматом А4, в друкованому вигляді, не більше 15 сторінок. Таблиці, схеми, малюнки включаються в текст проекту або виносяться в додатки.

1. Перша сторінка.

а) назва проекту;

б) ім'я та прізвище автора (ів);

в) ім'я, по батькові та прізвище, місце роботи керівника проекту;

г) місце основного навчання автора (ів): освітньої установи, клас;

д) назва навчального закладу, де був виконаний проект (з адресою та поштовим індексом).

Якщо проект виконаний повністю самостійно, то вказується домашня адреса;

- е) рік підготовки проекту.
- 2. Друга сторінка - зміст.
- 3. З третьої сторінки - основний зміст проекту.
- 4. Остання сторінка - список літератури (за правилами бібліографічного опису).

Етапи проектів і їх характеристики

В основі навчальних проектів лежать дослідницькі методи навчання. Вся діяльність учнів зосереджується на наступних етапах:

I етап - підготовчий.

На цьому етапі вибирається тема проекту, ставиться проблема, визначається завдання конкретної спрямованості, по завершенні якого учні зможуть оцінити результати своєї праці, також визначаються групи учнів і розподіляються ролі. Визначальними факторами формування груп є рівень знань предмета, здатність до самостійної роботи і наявність лідера - координатора.

II етап - практичний.

Мета цього етапу: якісне і правильне виконання пошуково – дослідницьких операцій, контроль і самооцінка робіт. Робота обговорюється, робляться зауваження, доповнення, коригування. На цьому етапі діти захищають свої проекти. Всі учні виступають зі своїми проектами, демонструють, що досягнуто, визначають подальші перспективи, відповідають на питання однокласників, виробляють самооцінку проекту.

Ми розглянули особливості здійснення проектного методу в початкових класах. Одним з особливостей є те, що в початкових класах учні тільки-тільки приступають до пошуково-дослідницької роботи. Вона пов'язана з тим, що вони ще не вміють працювати з літературою, робити узагальнення.

Як приклад подолання цих труднощів пропоную розглянути проектне вивчення теми «Іграшки».

Для здійснення цього проекту клас ділиться на групи по 3-4 людини. Визначаються лідери групи. Оскільки вони тільки приступають до пошуково-дослідницької роботи, всі групи виконують однакові завдання [51, с.11].

В даному проекті для проведення пошуково-дослідницької роботи були підготовлені наступні завдання:

- Якими були іграшки раніше?
- З чого робили іграшки і чому?
- Заохочувалася гра в іграшки і чому? Хто грав в ляльки, тільки дівчатка?
- Ставлення наших пращурів до іграшок.
- Призначення іграшок.
- Види іграшок.

Крім того, в залежності від труднощі учнів, вчителем задавалися навідні запитання. Наприклад, «Якими іграшками грали ваші бабусі, дідусі? З чого ці іграшки були зроблені?»

Звичайно ж, в початкових класах учні не вміють працювати з додатковою літературою. Тому вчитель готує узагальнений додатковий матеріал, де є відповіді на поставлені питання. Таким чином, перед учнями стоїть простіше завдання: знайти відповідь в одному джерелі.

У міру набуття досвіду роботи з додатковою літературою їх число можна поступово збільшувати [44, с.31].

Після того, як відповідь знайдена, її потрібно обговорити. При цьому важлива діяльність вчителя, яка може доповнити відповіді учнів, бажано отримуючи відповіді від самих учнів. Відповідь коротко записується в зошитах.

Для проведення захисту продуктів своєї діяльності учням задається додаткове домашнє завдання: виготовити іграшки разом з батьками. Результатом проекту були не просто відповіді на питання, а й творчі розповіді.

Наведемо ще один приклад використання методу проектів на уроках української мови.

Вироблення досвіду правопису – процес тривалий. Усно школярі добре розповідають правило, а на листі не бачать орфограм, насилу підбирають перевірочні слова. Доводиться будувати роботу так, щоб вона могла зацікавити дітей. На допомогу приходять метод проектів.

При вивченні корневих орфограм діти стикаються з проблемою підбору перевірочних слів. Вчителем пропонується дітям подумати, як можна вирішити дану проблему, шляхом навідних запитань підводжу дітей до думки, що можна придумати гру, яка могла б допомогти у вирішенні проблеми. Після колективного обговорення діти вирішують створити орфографічне лото. Клас ділиться на групи по 3 людини. Кожна група готує картки зі словами на кореневу орфограму і групу карток з перевірочними словами, наприклад, зима – зимовий – зима, потім колективно обговорюється правильність підбору слів, розробляються правила гри і потім проводиться сама гра.

Метод проектів так само використовують на узагальнюючих уроках.

Формування пізнавального інтересу здійснюють в рамках урочної діяльності, оскільки в НУШ по-перше, не виділяються години на гуртки і факультативи, по-друге, це передбачено програмою НУШ [38].

В рамках традиційних навчальних занять використовують:

- проблемне введення в тему уроку;
- постановку мети і завдань уроку спільно з учнями;
- спільне або самостійне планування виконання практичного завдання;
- групові роботи на уроці, в тому числі і з рольовим розподілом роботи в групі;
- висування ідеї (мозковий штурм);
- постановку питання (пошук гіпотези);
- формулювання припущення (гіпотези);
- обґрунтований вибір способу виконання завдання;

- складання анотації до прочитану книгу, картотек;
- пошук додаткової літератури;
- підготовку доповіді (повідомлення);
- самоаналіз і самооцінку, рефлексію;
- пошук альтернативних способів вирішення проблеми.

Використовуючи матеріал уроків, особливу увагу приділяють розвитку прийомів логічного мислення, навичок усного та писемного мовлення.

Розвиток прийомів логічного мислення здійснюється поетапно в такій послідовності:

- оперування ознаками предметів (виділення ознак предметів, порівняння двох і більше предметів, впізнавання предметів за даними, виділення спільних і відмінних ознак, виділення істотних і несуттєвих ознак);
- класифікація (словесна характеристика класів в готової класифікації, віднесення об'єкта до класу, вибір підстави для класифікації, розподіл об'єктів на класи, систематизація);
- визначення поняття через рід і видову відмінність (віднесення об'єктів до роду, облік пропорційності визначень, формулювання визначень і пояснення понять);
- доказ і міркування (використання логічних зв'язок і слів) [38, с.41].

Для розвитку загальних дослідницьких умінь і навичок дають такі завдання:

- Для розвитку вміння бачити проблему: продовжити розповідь, продовжити розповідь від чийогось імені, скласти розповідь від імені іншого персонажа, скласти розповідь, використовуючи дану кінцівку.
- Завдання на розвиток вміння виробляти гіпотезу: наприклад, завдання «Давайте разом подумаємо» (Чому навесні з'являються бруньки на деревах?).
- Для розвитку вміння ставити запитання: завдання «Знайди загадкове слово», гра «Вгадай, про що запитали».

Отже, перерахований вид роботи для учня дозволяє:

- розкривати творчий потенціал,

- проявляти себе індивідуально і в групі,
- спробувати свої сили, застосувати знання,
- публічно продемонструвати досягнутий результат.

Проектна діяльність дитини - один з ефективних шляхів розвитку його творчих здібностей.

В ході проектної роботи учні пізнають світ, роблять відкриття, дивуються, розчаровуються, роблять помилки, виправляють їх, набувають досвіду спілкування.

У даному розділі розглянули історію виникнення проектної діяльності, дали характеристику з опорою на літературні джерела. Розглянули особливості навчальних проектів: яка їхня сутність, особливості вибору тематики, що необхідно враховувати при організації проектної діяльності молодшого школяра, вимоги до змісту і етапи проектів.

Було відзначено, що при переході в середню ланку випускники початкової школи відчують труднощі у виконанні проектних робіт. Вирішити проблему стало можливим при переході навчання молодших школярів на НУШ, оскільки програмою НУШ такий вид діяльності учнів передбачено. Робота НУШ в напрямку проектної діяльності дала позитивні результати. У доповідях Міністерства освіти і науки України приведена динаміка сформованості проектних умінь випускників початкової школи за 4 роки навчання проектної діяльності за наступними напрямками:

- Уміння формулювати проблему;
- Поставити мету;
- Формулювати завдання;
- Формулювати гіпотезу;
- Будувати плани;
- Складати інструкції;
- Формулювати результат;
- Фіксувати свої дії;

- Презентаційні вміння;
- Рефлексивні вміння.

Аналіз дослідження показав, що на початковому етапі учні відчували труднощі в презентаційних уміннях, в уміннях фіксувати свої дії та будувати плани.

Розглянувши особливості навчальних проектів молодших школярів, оптимальні варіанти використання методу проектів в початкових класах, узагальнивши досвід роботи можна розробити методичні рекомендації щодо формування проектної діяльності молодших школярів [38, с. 75].

Таким чином, нерідко слова «дослідження» і «проектування» в освіті використовуються як синоніми, що народжує плутанину, і дезорієнтує не тільки педагогів і батьків, але навіть фахівців в галузі педагогіки. Ця плутанина зовсім не так нешкідлива, як може здатися на перший погляд. І дослідження, і проектування, при всій своїй безсумнівною важливістю для сучасної освіти, принципово різні види діяльності. У мотиваційно-вимогливій сфері формується група навчально-пізнавальних мотивів, які закладені в самій навчальній діяльності та пов'язані з утриманням та процесом навчання. Це пізнавальні інтереси, прагнення долати труднощі в процесі пізнання, проявляти інтелектуальну активність. Спостережливість, тобто здатність помічати предмети і явища і звертати на них увагу, розпізнавати їх якості виховуються з раннього дитинства і створюють основу для подальшого розумового розвитку дитини. У спостережливості як сукупності особистісних якостей і здібностей людини виділяють кілька найбільш важливих рис: ініціативність, допитливість, кмітливість, наполегливість і підвищену чутливість до впливів зовнішнього світу, тобто до новизни. Ініціативність - це, перш за все, активність у висуванні все нових і нових питань і пошуку відповідей на них. Допитливість підтримує стійкий інтерес до спостереження, а кмітливість і чутливість до нового визначають швидкість і точність орієнтування і вирішення виникаючих завдань.

Висновки за розділом I

У першому розділі ми розглянули теоретичні засади дослідження розвитку пізнавальних інтересів та використання методу проектів, ми дійшли висновку, що пізнавальна потреба як прагнення отримувати нові знання ґрунтується не тільки на захопленості предметним змістом, а й на зацікавленій відношенні до процесу оволодіння цим змістом, до придбання способів пізнання. Важливим стимулом є новизна змісту, що викликає орієнтовну реакцію учнів.

Нами було визначено, що навчальні проекти мають велику кількість видів і різновидів. Етапи роботи: підготовчий, виконавчий, підсумковий. Тема проекту вибирається з змісту навчальних предметів, вона близька і зрозуміла дітям, знаходиться в зоні їх найближчого розвитку. Можливі результати («виходи») проектної діяльності молодших школярів: реферат, альбом, газета, гербарій, журнал, книжка-розкладачка, костюм, макет, модель, сувенір, сценарій свята, навчальний посібник. Ефективної організації пізнавальної діяльності учнів сприяє використання проектно-дослідницької діяльності учнів. Робота над проектами збагачує дитини новими знаннями. В даний час у всіх сферах суспільного життя затребувані люди адаптовані, творчі, активні, мобільні, ініціативні. Важливе місце в системі освіти відводиться початкового періоду навчання. Саме в молодшому шкільному віці дитина опановує системою дій, необхідних для успішного навчання в подальшому.

Також дійшли висновку, що нерідко слова «дослідження» і «проектування» в освіті використовуються як синоніми, що народжує плутанину, і дезорієнтує не тільки педагогів і батьків, але навіть фахівців в галузі педагогіки. Ця плутанина зовсім не так нешкідлива, як може здатися на перший погляд. І дослідження, і проектування, при всій своїй безсумнівною важливістю для сучасної освіти, принципово різні види діяльності. Різницю між ними слід ясно усвідомити.

РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ У РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1. Педагогічні можливості проектної діяльності як засобу розвитку пізнавальних інтересів учнів

Сучасна стратегія шкільної освіти зосереджена на підготовці випускників шкіл, здатних повноцінно функціонувати в постіндустріальному суспільстві – гнучко адаптуватися в мінливих соціально-економічних і культурних умовах, активно взаємодіяти з соціумом в різних сферах життєдіяльності, самостійно вирішувати різні проблеми особистого і соціального характеру. Нове соціальне замовлення, відбитий в державних ініціативах з модернізації української освіти, включаючи національну освітню ініціативу «Нова українська школа» і освітні стандарти загальної освіти, вимагає, щоб учень сам ставав «архітектором і будівельником» освітнього процесу. У зв'язку з цим в системі загальної та додаткової освіти все більше впровадження отримує проектна діяльність учнів, що володіє значним потенціалом у формуванні у школярів «вміння вчитися» завдяки своєму творчому, інтерактивному і соціальному характеру, а також опори на самостійність учнів на всіх етапах здійснення проекту. На наш погляд, проектна діяльність учнів може сприяти досягненню вагомих довгострокових результатів в освіті, виступаючи одним з оптимальних засобів розвитку пізнавальних інтересів школярів, що визначають їх активність і самостійність в пізнанні навколишньої дійсності.

Оскільки основними джерелами розвитку пізнавальних інтересів учнів у педагогічній науці (Ю.Бабанський, А.Маркова, Н.Морозова, Г.Щукіна) визнаються зміст навчального матеріалу, організація пізнавальної діяльності та взаємовідносини між учителем і учнями, виділимо ті особливості проектної діяльності в плані її змісту, організації та педагогічного взаємодії, які забезпечують активізацію і значущий розвиток пізнавальних інтересів школярів. У змістовному плані початкове збудження пізнавальних інтересів

учасників проектної діяльності, на наш погляд, забезпечує утримання проблемної ситуації проекту, що вимагає «відкриття» нового знання або способу дії [14, с. 163].

Наприклад, при вивченні теми «Екологія і здоров'я» на уроках стимулом для захоплення проектною діяльністю може служити цікавий зміст проблемної ситуації («Всі ми не любимо мух і знаємо, що сусідство з ними небезпечно для нашого здоров'я, але не дарма закони природи свідчать, що немає на Землі нічого непотрібного, і, схоже, що скоро людина буде говорити «спасибі» мухам»), її новизна («в одному чорноморському містечку багато молодих дітей стали інвалідами по зору в результаті носіння сонцезахисних окулярів»), а також апеляція вчителя до суб'єктного досвіду учнів («Я знаю, що ви віддаєте перевагу джинсовому одягу ніж будь-якому іншому. А як ви вибираєте джинси? На що звертаєте увагу в першу чергу?»).

Активізація впливу проблемної ситуації проекту на пізнавальну діяльність його учасників, на нашу думку, обумовлено тим, що представлені в ній нові, невідповідні колишнім уявленням факти і судження виступають своєрідними «психологічними манки», що забезпечують інклюзивність учнів в процес пізнання (з'ясування проблемної ситуації стає життєво необхідним) і викликають цілий комплекс значущих для розвитку пізнавальних інтересів емоційних реакцій (здивування, емоційне потрясіння, стрес).

Активізацію пізнавальних інтересів учнів у проектній діяльності забезпечує також зміст різних джерел інформації (візуальних, аудіальних, аудіовізуальних, мультимедійних), до яких учасники проекту звертаються в процесі пошуку можливих варіантів його рішення. Проектна діяльність не обмежує учнів у виборі джерел інформації, дозволяючи відбирати ті, які найбільшою мірою відповідають їх інтересам і індивідуально-психологічних особливостей (зокрема, ведучому сенсорному каналу сприйняття інформації), в результаті чого робота з джерелами інформації, що збігається з домінантними психологічними тенденціями самих учнів, в значній мірі

сприяє загостренню розумових, емоційних і регулятивних психічних процесів, суттєвих для розвитку пізнавальних інтересів.

Розвитку пізнавальних інтересів учасників проектної діяльності сприяє також зміст підсумкового проекту, що піддається на заключному етапі проектування колективного аналізу та оцінки. Колективне обговорення змістовної сторони проекту допомагає учням побачити життєву значимість отриманих в ході проектування результатів, можливості їх використання в подальшій шкільній та позашкільній життєдіяльності, сприяючи формуванню особистісного сенсу пізнання.

Як вказують В.Блінов і І.Сергєєв, усвідомлення учнями свого вкладу в «добування» нових знань супроводжується переживаннями радості, успіху, гордості за свої досягнення, задоволеності навчальним процесом, що служить найсильнішим внутрішнім побудником інтересу учнів до пізнання [7, с. 30].

В організаційному плані проектна діяльність, на наш погляд, забезпечує розвиток пізнавальних інтересів учнів за рахунок:

- оптимального поєднання індивідуальної і групової, класної і позакласної (позашкільної) організаційних форм навчання: при створенні проекту учні «вчаться вчитися» не тільки в ході самостійного пошуку життєво-значущих знань, а й в процесі взаємодії з навколишнім соціумом – як зі шкільним співтовариством, так і з представниками ширшої громадськості, в результаті чого відбувається збагачення їх суб'єктного досвіду, процес і результати пізнання набувають відчутний особистісний сенс (за рахунок визнання і схвалення оточуючими своєї діяльності) і, як наслідок, поглиблюються пізнавальні інтереси;

- варіативності методів і засобів навчання, які застосовуються на різних етапах проектування з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей учасників і завдань того чи іншого типу проекту, внаслідок чого містяться в них педагогічні можливості взаємодоповнюють і підсилюють один одного, сприяючи значимого поглибленню пізнавальних інтересів учнів. У плані педагогічної взаємодії розвитку пізнавальних

інтересів учнів у проектній діяльності, на наш погляд, сприяють суб'єкт-суб'єктні взаємини вчителя / координатора проекту і учнів на всіх етапах проектування. Учитель виступає фасилітатором пізнавальної діяльності учнів: організовуючи і координуючи проектну діяльність, надаючи в міру необхідності її учасникам індивідуальну консультаційну допомогу, він стимулює процеси активного осмисленого навчання, пізнання учнями навколишньої дійсності.

Суб'єктна позиція учнів у процесі проектування призводить до того, що пізнання для них в змістовному і процесуальному плані набуває значимий особистісний сенс і, як результат, активізується цілий комплекс розумових, емоційних і регулятивних процесів, що забезпечують розвиток пізнавальних інтересів. Таким чином, теоретичний аналіз розглянутих джерел свідчить про те, що проектна діяльність учнів інтегрує в собі основні вимоги, що пред'являються вченими до змісту навчального матеріалу, організації пізнавальної діяльності, взаємовідносин вчителя та учнів, що забезпечують розвиток пізнавальних інтересів.

Розвиток пізнавальних інтересів учнів у проектній діяльності забезпечується в змістовному плані за рахунок змісту проблемної ситуації проекту, різних джерел інформації, використовуваних учнями в процесі проектування, а також змісту підсумкового проекту; в організаційному плані - за рахунок поєднання організаційних форм навчання (індивідуальної і групової, класної і позакласної), варіативності дидактичних методів і засобів; в плані педагогічної взаємодії – за рахунок суб'єкт-суб'єктного характеру взаємин педагогів і учнів.

Оскільки на сучасному етапі організація проектної діяльності учнів є одним з обов'язкових вимог стандартів освіти до структури основної освітньої програми школи, проектна діяльність знаходить все більш активне впровадження в урочній та позаурочній діяльності школярів. З метою з'ясування цілей організації педагогами проектної діяльності учнів і оцінки ступеня усвідомлення ними її педагогічних можливостей як засобу розвитку

пізнавальних інтересів школярів дослідниками було проведено опитування вчителів загальноосвітніх організацій Києва. В анкетуванні і бесіді взяли участь 96 педагогів, які працюють в системі загального (92% респондентів) і додаткової освіти (8%). Як свідчать результати опитування, вчителі досить високо оцінюють педагогічні можливості проектної діяльності в розвитку особистості школярів і при її впровадженні в освітню практику орієнтуються в тому числі на їх розвиток пізнавальних інтересів. Пріоритетними цілями організації проектної діяльності школярів для більшості педагогів є розвиток творчості (72%), дослідницької культури (63%) і самостійності учнів (60%). Розвиток пізнавальних інтересів школярів як домінантної мети виділяють 32% педагогів. Як супутня завдання розвиток пізнавальних інтересів учнів вирішується також учителями, що виділяють в якості основної мети підвищення мотивації навчання школярів (41%), активізацію їх пізнавальної діяльності (38%) і поглиблення знань з предмета (19%) [28].

Педагоги, які виділяють в якості домінантною мети розвиток пізнавальних інтересів учнів, обґрунтовують свою позицію тим, що пізнавальні інтереси є «необхідною у сучасному інформаційному суспільстві властивістю особистості школяра», що дозволяє йому «свідомо і активно пізнавати навколишній світ» при вивченні різних шкільних дисциплін і в позашкільній життєдіяльності, «самостійно вчитися і самореалізовуватися». Вибір вчителями проектної діяльності як засобу розвитку пізнавальних інтересів школярів, за даними проведеної бесіди, обумовлений, по-перше, її особистісно-спрямованістю, що дозволяє спиратися на вже наявні пізнавальні інтереси учнів, і, по-друге, її «активно-діяльним», пошуковим характером, які надають учням «можливість самостійно добувати необхідні в житті знання, вміння і навички». Істотним, з точки зору педагогів, є те, що в процесі пошукової діяльності при створенні проекту відбувається «розвиток цілого комплексу пізнавальних умінь і навичок учнів (роботи з літературою, розв'язування задач і проблем)», в результаті чого «підвищується їх готовність до самостійного здійснення навчально-пізнавальної діяльності»,

що безпосередньо стимулює розвиток пізнавальних інтересів. За спостереженнями педагогів, участь в проектній діяльності сприяє підвищенню інтересу учнів до досліджуваних в школі дисциплін. Базуючись на актуальні потреби самих учнів, проектна діяльність, на думку вчителів, дозволяє «піти від жорстких рамок програмного викладу», урізноманітнити навчально-пізнавальну діяльність школярів (що мають можливість інтегрувати знання різних предметних областей, працювати з різними джерелами інформації); в результаті самостійної пошукової діяльності зростає усвідомлення учнями «можливості застосування знань конкретного навчального предмета не в далекій перспективі, а в сьогоденному житті» [22, с.54].

Як зазначають вчителі, вільні рамки проектної діяльності надають кожному учню можливість самореалізації в навчальному предметі, підвищуючи задоволеність навчанням, що в кінцевому підсумку сприяє підвищенню інтересу до предмета. Важливим є те, що, з точки зору які брали участь в опитуванні педагогів, проектна діяльність створює умови для самореалізації не тільки учнів, а й вчителів, сприяючи підвищенню їх педагогічної кваліфікації і позитивної зміни ставлення до них школярів.

На наш погляд, педагогічні можливості проектної діяльності як засобу розвитку пізнавальних інтересів учнів можуть бути найбільш ефективно реалізовані за умови забезпечення участі школярів в проектах різного типу (дослідних, рольових, творчих, інформаційних, прикладних), що дозволяють актуалізувати і збагатити різні компоненти їх суб'єктного досвіду. Поєднання різних видів діяльності (ігрової, дослідницької, конструкторської, мовної). При реалізації різних типів проектів забезпечить взаємодоповнення і посилення педагогічних можливостей, які містяться в них, сприяючи таким чином значному збагаченню суб'єктного досвіду учнів і парному з ним розвитку їх пізнавальних інтересів.

2.2. Розвиток навчально-пізнавальних компетенцій молодших школярів у проектній діяльності

В останні роки в розвинених країнах світу активно обговорюється проблема формування ключових компетенцій. Ця проблема стала актуальною і для вітчизняної школи.

Відповідно до схваленої Концепції модернізації української освіти основним результатом діяльності освітнього закладу повинна стати не система знань, умінь і навичок сама по собі, а набір ключових компетенцій:

- інтелектуальної – оволодіння сумою знань, умінь; використання знань в різних ситуаціях, вміння встановлювати взаємозв'язки і взаємозалежності;
- соціальної – здатність встановлювати контакти, здійснювати взаємодію в великих і малих групах, брати на себе відповідальність, брати участь у вирішенні проблем, проявляти моральне ставлення до інших людей, регулювати конфлікти ненасильницьким шляхом;
- інформаційної – оволодіння різноманітними джерелами отримання знань, вміння вибрати найбільш раціональні шляхи;
- комунікативної – вміння ініціювати та підтримувати спілкування в різних групах (однолітків, дорослих) [1].

На наш погляд, тут мова йде про сучасне навчання, яке повинно відповідати всім вимогам стратегії та модернізації освіти, в основі яких лежить особистісно-орієнтований підхід, заснований на ідеях цілісного підходу до розвитку соціально активної особистості, формування навичок самостійної, інтелектуальної діяльності та розвитку навчально пізнавальна компетенцій протягом періоду початкового шкільного навчання. Але для цього необхідні спеціальні організаційно-педагогічні засоби.

Ми пропонуємо розглянути, як один із засобів розвитку навчально-пізнавальних компетенцій молодших школярів, проектну діяльність. Для наочного зіставлення основних положень традиційного педагогічного процесу з використанням проектною діяльністю, ми складемо таблицю 2.1, виділимо їх основні характеристики.

Таблиця 2.1

Характеристика традиційного педагогічного процесу з використанням проектної діяльності

Основні характеристики	Традиційний педагогічний процес	З використанням проектної діяльності
розвиваюче середовище	створюється педагогом з урахуванням віку, вимог реалізованої програми	створюється спільно суб'єктами освітньої діяльності (педагогом, дітьми і батьками) з урахуванням потреб дітей і теми проекту
суб'єкти і їх права	педагог організовує освітній процес, перш за все, навчальні заняття. Батьки «втягуються» в роботу	дитина вільний у виборі змісту, виду діяльності, способу організації та спрямованості дій, місця, оцінці досягнутого. Педагог організовує спільне взаємодія суб'єктів освітньої діяльності. Батьки беруть участь як рівноправні суб'єкти в освіті своїх дітей
стратегії взаємодії	переважно вплив	педагогічна підтримка, фасилітація - підвищення ефективності (в плані швидкості і продуктивності) діяльності особистості
форми роботи	навчальні заняття, індивідуальна корекційно-розвиваюча робота, гуртки	відкриті навчальні проекти, в яких участь, теми, зміст, форми роботи визначаються в спільну діяльність на основі діалогу дорослих з дітьми
спрямованість підготовки педагогів	підготовка до навчання	підготовка до супроводу
оцінка	діагностика рівня засвоєння змісту освітньої програми	педагогічне спостереження для збору фактів про особливості проявів компетентності кожною дитиною

Проектна діяльність, як один із засобів розвитку навчально-пізнавальних компетенцій молодших школярів, істотно змінює традиційну побудову системи освіти і відіграє основну роль в процесі навчання дітей, в основі якої лежить не підхід, який стверджує, що джерело формування понять знаходиться не в дитині і що всі поняття пропонуються дитині ззовні і засвоюються їм, а підхід, орієнтований на розвиток, що дає можливість осмислити і оцінити всю важливість природного дорослішання дитини і розвивати її найкращим чином тоді, коли він дійсно захоплений процесом навчання [4].

У сучасній освіті такий підхід вбирає в себе наступні напрямки педагогіки:

Конструктивізм – це твердження, що навчання відбувається тоді, коли діти намагаються осмислити світ довкола себе, коли вони будують своє власне розуміння світу, коли вони осмислюють те, що відбувається, синтезуючи новий досвід з тим, що зрозуміли раніше.

Враховання особливостей розвитку. Навчання, що враховує особливості розвитку, ґрунтується на знанні цих особливостей, тобто на розумінні того, що діти проходять певні стадії розвитку, але при цьому кожна дитина унікальний і індивідуальний.

Прогресивна освіта. Методи прогресивної освіти спираються на принципи розвитку і конструктивізму. Навчання, орієнтоване на дитину, враховує і те, і інше. При цьому особлива увага приділяється створенню в класі відповідної обстановки, яка сприяла б розвитку здібностей і відповідає інтересам кожної дитини, визнаючи в той же час важливість взаємного навчання дітей і навчальної роботи в малих групах. Ретельно продумане середовище само спонукає дітей до дослідження, прояву ініціативи і творчості. При цьому педагоги повинні мати чітке уявлення про те, як відбувається розвиток дитини. Вони формують обстановку і надають матеріали для навчання. Роль вчителя полягає в тому, щоб ставити перед кожною дитиною і перед класом, в цілому, відповідні завдання, враховуючи інтереси, здібності і потреби кожного, підтримувати в дітях природну допитливість, формувати навички [3].

Відповідно до цього підходу діти:

- активно навчаються, засвоюючи інформацію про навколишній світ в ході гри;
- проходять через закономірні стадії розвитку;
- потребують соціальних взаємодій для свого емоційного і когнітивного розвитку;
- неповторно індивідуальні і розвиваються кожен в своєму темпі.

Дійсно, в даний час зросла роль деяких якостей особистості, раніше необов'язкових для життя в суспільстві, таких як здатність швидко орієнтуватися в мінливому світі, освоювати нові професії та галузі знань, вміння знаходити спільну мову з людьми різних професій, культур.

Введення компетенцій в нормативну і практичну складову освіти дозволяє вирішувати проблему, коли учні можуть добре опанувати набором теоретичних знань, але відчувають значні труднощі в діяльності, що вимагає використання цих знань для вирішення конкретних життєвих завдань або проблемних ситуацій. Вирішальним ланкою впровадження проектної діяльності є вчитель. Змінюється роль вчителя і не тільки в проектному навчанні.

З носія знань та інформації учитель перетворюється в організатора діяльності, консультанта за рішенням поставленого завдання. Якими якостями повинен володіти сучасний учитель, щоб відповідати запитам суспільства по вихованню «вільної, високоінтелектуальної, адаптивної особистості, що володіє ключовими компетенціями, здатної до адекватного самовизначення у майбутній професійній сфері».

На наш погляд, важлива інформаційна компетентність вчителя. Складовими інформаційної компетентності є вміння самостійно шукати, аналізувати і відбирати необхідну інформацію, організовувати, перетворювати, зберігати і передавати її, використовуючи як традиційні засоби, так і нові інформаційні технології. Здатний «управляти» інформацією вчитель зуміє навчити цьому і дітей. Ґрунтуючись на своїх поглядах, професійний досвід і майстерність, на своїх оцінках програм, підручників, можливостей школи, на можливості і потреби учнів учитель вибирає той метод викладання, який йому найбільш прийнятний, найбільш цікавий.

Таким методом є проектна діяльність, в основі якої знаходяться методики з розвитку пізнавальних навичок учнів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі.

Актуальність проектної діяльності в наші дні обумовлюється, перш за все, необхідністю учнів розуміти сенс і призначення своєї роботи, вміти самостійно ставити цілі і завдання, продумувати способи їх здійснення. В даний час проектну діяльність все частіше розглядають як систему навчання, при якій учні набувають знання і вміння, спрямовані на становлення ключових компетентностей в процесі планування та виконання проектів, що поступово ускладнюються. Включення школярів в проектну діяльність вчить їх міркувати, прогнозувати, формує самооцінку. Проектна діяльність має всі переваги спільної діяльності. У процесі її здійснення учні набувають багатий досвід спільної діяльності з однолітками, з дорослими.

У проектній діяльності школярів придбання знань, умінь і навичок відбувається на кожному етапі роботи над проектом. Причому основна мета навчальної діяльності виступає перед школярами в непрямій формі. Необхідність її досягнення засвоюється школярами поступово, приймаючи характер самостійно знайденої і прийнятої мети. Учень набуває і засвоює нові знання не самі по собі, а для досягнення цілей кожного етапу проектної діяльності. Тому процес засвоєння знань проходить без натиску зверху і знаходить особисту значимість. Крім того, проектна діяльність міжпредметних. Вона дозволяє використовувати знання в різних поєднаннях, стираючи межі між шкільними дисциплінами, зближуючи застосування шкільних знань з реальними життєвими ситуаціями. Зв'язок теми проекту зі змістом навчальної дисципліни проявляється в можливості використовувати освітній потенціал предметного середовища класу з метою підвищення мотивації навчальної діяльності дітей.

У таблиці 2.2 нами показано взаємозв'язок навчальних дисциплін з досліджуваною темою і проектом. При використанні проектної діяльності в навчальному процесі існують 2 результати.

Перший – це педагогічний ефект від включення учнів в «добування знань» та їх логічне застосування. Якщо цілі проекту досягнуті, то можна сказати, що отриманий якісно новий результат, який виражається в розвитку

пізнавальних здібностей школяра, його самостійності в навчально-пізнавальній діяльності.

Другий результат – це сам виконаний проект. Проектне навчання створює позитивну мотивацію для самоосвіти. Це, мабуть, його найсильніша сторона. Пошук потрібних матеріалів, комплектуючих вимагає систематичної роботи з довідковою літературою. Виконуючи проект, як показують спостереження, більше 70% учнів звертаються до підручників та іншої навчально-методичної літератури.

Таблиця 2.2

Взаємозв'язок змісту навчальних дисциплін з темою проекту

Навчальний предмет	Зміст навчального предмета	Зміст проектної діяльності
Читання і література	Мова первісних людей тільки формувалася. Їм доводилося вчитися про щось домовлятися для проведення спільних дій. Первісні люди придумували нові слова	При підготовці вистави діти читають розповідь – першооснову вистави, готують сценарій. При виготовленні газети діти складають замітки. При виготовленні будь-яких виробів діти на етапі презентації супроводжують їх показ розповідями, вигаданими сюжетами
Письмо	Для передачі будь-яких відомостей на відстань люди вигадували знаки для позначення предметів і дій	Статті, замітки, сценарії, програми для спектаклю, питання до вікторини діти роблять в письмовому вигляді
Математика	Життя в спільнотах змушувало первісних людей складати видобуток і ділити її на всіх. Перші способи рахунку могли бути пов'язані з зарубками на стінах або паличках, з відкладанням дрібних предметів (горіхів або камінчиків) у відповідність з кількістю чого-небудь	Працюючи з виробами з паперу, виготовляючи костюми з тканини, розподіляючи простір на газеті під замітки і малюнки, діти починають працювати зі схемами, викрійками, розмірами. Виготовляючи намиста, браслети, діти можуть вважати загальне число намистин, інтервал чергування кольорових намистин
Навколишній світ	Життя первісних людей дуже сильно залежало від знання ними навколишньої природи. Вони запам'ятовували все, що	Виготовляючи вироби з різних матеріалів, діти знайомляться з властивостями цих матеріалів

	дiзнавалися про свiт навколо i передавали з поколiння в поколiння	
праця	Всi предмети побуту, якi оточували первiсних людей, були зробленi своїми руками	При виготовленнi виробiв, костюмiв i декорацiй до спектаклю, при виготовленнi книг дiти активно застосовують рiзноманiтнi технологiї
образотворчого мистецтва	Для проведення рiзних ритуалiв (наприклад, перед полюванням) первiснi люди робили їх наскальнi зображення. Крім того, вони робили амулети у виглядi маленьких фігурок тварин	У багатьох проєктах малюнок - основна складова частина
музика	Свої ритуали первiснi люди могли супроводжувати звуками, вилучаються з перших звукових iнструментiв: свисткiв, натягнутих жив (струни), натягнутої шкiри (барабани)	До вистави готується музичний супровiд

Наведемо приклад планування проєкту по темi «Первiснi люди» i покажемо його зв'язок з навчальними дисциплiнами.

1. Облaстi iнтересiв всерединi теми:

- побут: житло, одяг, їжа;
- спосiб життя (заняття): полювання, збиральництво, домоведення;
- навколишнiй свiт: клiмат, тварини, рослини, вогонь;
- розвиток культури стародавньої людини: мова, писемнiсть, рахунок, стародавнi малюнки i скульптури, музичнi iнструменти.

2. Джерела iнформацiї:

- книги: «Кiшка, яка гуляла сама по собi», «Як було написано першого листа», «Фантастика про первiсних людей»;
- фiльми: «Мiльйон рокiв до нашої ери».

3. Картотека малюнкiв i текстiв:

- картотека текстiв з iлюстрацiями (зв'язок уроку iсторiї, ознайомлення з навколишньому свiтом, образотворчої дiяльнiстю, читанням);
- створення картотеки текстiв з iлюстрацiями аналогiчно створенню картотеки малюнкiв;

4. Створення загальної книги Загальна книга з окремих сторінок (зв'язок уроків історії, ознайомлення з навколишньому світом, читання, української мови). Створення загальної книги аналогічно створенню картотеки текстів з ілюстраціями. Основна відмінність в способі систематизації:

- в книзі - нумерація сторінок і зміст;
- в картотеці - озаглавлені роздільники листів.

5. Газета «Печерні новини» (зв'язок уроків історії, ознайомлення з навколишньому світом, читання, української мови):

- якою могла бути газета у первісних людей? У газеті представлені малюнки і нотатки з життя печерних людей, в тому числі звичні «Як я провів вихідні дні», але очима первісних людей, або «Цікава професія - хранитель вогню».

6. Макет печери (зв'язок уроків історії, образотворчого мистецтва, технології). Виконується в коробці без однієї стінки (передній). Макети можуть бути різного розміру, що виготовляються різними групами дітей або індивідуально. На стінах – наскальний живопис, всередині – фігури людей, шкури, їжа, предмети побуту, вогнище. Представляючи на презентації свої роботи, діти коментують їх, придумують сюжети з життя мешканців печери.

7. Іграшки й прикраси стародавніх людей (зв'язок уроків історії, образотворчого мистецтва, технології). Іграшки й прикраси виготовляються з природних матеріалів.

8. Спортивний конкурс «Печерна олімпіада» (зв'язок уроків історії, ознайомлення з навколишнім світом, читання, української мови, фізкультури):

- звичайний конкурс з «печерним» антуражем;
- змагання: біг від тигра, лазіння по ліанах, канатів, за бананами, первісні естафети. Можливе проведення сімейного конкурсу «Наша печера - най-най».

Участь учнів в конкурсі проектних робіт стимулює мотивацію до підвищення рівня навчальних досягнень і розвиває потребу в самовдосконаленні. Захист проекту в школі на науково-практичній конференції є найголовнішою, чесною і справедливою оцінкою праці учня.

Практика показує, що автори кращих проектів в подальшому успішно навчаються у вищих навчальних закладах і мають високий рівень ключових компетенцій. Підводячи підсумок, визначимо деякі особливості роботи вчителя з формування навчально-пізнавальних компетенцій:

- не варто «стелити соломку» на кожному кроці дитини, потрібно дозволити йому іноді робити помилки, щоб потім він зумів самостійно знайти шляхи їх подолання;

- чи не натаскувати, даючи знання в готовому вигляді, а озброювати прийомами пізнання;

- не забувати про роботу над собою, про вдосконалення власних знань і умінь тому, що тільки тоді вчитель завжди зуміє «розбудити» пізнавальну активність і самостійність дітей.

2.3. Метод проектів у вітчизняній і зарубіжній педагогічній теорії і практиці

Припускаючи простежити історичний розвиток методу проектів за допомогою порівняльного аналізу його дослідження і застосування у вітчизняній і зарубіжній педагогіці, визначимося з поняттями «аналіз», «порівняння», «історизм».

Аналіз в педагогіці трактується як «умовне розчленування педагогічних явищ на складові елементи з метою їх розгляду "в крупному плані" і визначення їх властивостей», порівняння – як «встановлення подібності або відмінності між предметами і явищами або їх окремими ознаками» [6, с.20]. Історизм в тлумачному словнику іноземних слів визначається як «принцип підходу до дійсності як змінюється в часі і закономірно розвивається». Стосовно до педагогіки «важливе значення має принцип історизму, що вимагає розглядати розвиток теоретичного знання в педагогіці з урахуванням наступності та взаємозв'язку з накопиченими даними в інших наукових школах. Принцип історизму в педагогічній науці вимагає враховувати історичні зв'язки, дивитися на будь-яку теорію з точки зору того, як теорія виникла, які головні етапи в своєму розвитку проходила, і з точки зору цього розвитку дивитися, ніж ця теорія стала тепер» [6, с.22].

Таким чином, під порівняльним аналізом методу проектів ми розуміємо умовне розчленування генезису даного методу на періоди з метою розгорнутої характеристики методу проектів, уявлення, що склалися на даний момент основних педагогічних концепцій даного явища, встановлення подібності та відмінностей між цими концепціями.

У табл. 2.3 представлена загальна періодизація історії застосування методу проектів.

Таблиця 2.3

Періодизація становлення методу проектів у вітчизняній і зарубіжній педагогіці

Період	Метод проектів у вітчизняній педагогіці	Метод проектів в зарубіжній педагогіці
Зародження методу (початок ХХ ст.)	1905 г. - група вчителів під керівництвом С.Т. Шацького робить спробу використовувати проектні методики в навчанні. С1918 р після опублікування книги В. Кілпатрика «Метод проектів» відбувається масове впровадження методу	1908 г. - в Америці Д. Снеджен вперше вжив термін «метод проектів». 1911 г. - американське Бюро виховання узаконило термін «метод проектів», і він став широко застосовуватися в педагогічній літературі. 1919 г. - американське шкільне відомство випустило рекомендації «Проектний метод у справі освіти» і тим самим офіційно ввело цей метод в практику шкільного навчання
Наукове обґрунтування методу (1914-1921)	Є. Кагаров проаналізував досвід реалізації методу проектів за кордоном і сформулював його відмінні риси: опора на інтереси дітей, копіювання тим з дорослого життя, провідна роль належить творчості і самостійності. Г. Меандр вивчав етапи роботи над проектами і діяльність вчителя та учнів на кожному етапі	В. Кілпатрік сформулював теоретичні основи методу проектів (зв'язок тим проектів з дитячими інтересами; визначення досліджуваного матеріалу учнями; зв'язок кожного проекту з подальшим); розробив першу класифікацію проектів відповідно до їх цілями (втілення думки в зовнішню форму; отримання естетичної насолоди; вирішення завдання, дозвіл розумового утруднення, проблеми, отримання нових даних; розвиток таланту). Е. Коллінгс проводив експериментальні дослідження, доводячи переваги методу проектів перед традиційною системою навчання
Інтенсивне використання методу проектів в педагогічну практику на науковій основі (1920-1930 ті роки)	Окремі елементи методу проектів використовувалися в наступних педагогічних напрямках і формах організації навчальної діяльності. Комплексний метод - висування мети, опрацювання теми обговорювання шляху досягнення цілей, складання плану роботи та вчитель як консультант. Ланкова робота - самостійне рішення запропонованих питань з наступним звітом	Е. Паркхерст (Дальтон-план) організовує співробітництво учнів різних класів, ступенів навчання, вікових груп. К. Уошберн (школа в Віннетка) особливу увагу приділяв зв'язку навчання з практичною діяльністю. Р. Бертран (школа Бікон-Хілл в Англії) використовував метод проектів в системі вільного виховання. Йен-план П. Петерсена - комплексне навчання. О. Декролі - вивчення різних шкільних дисциплін.

Згасання інтересу до методу проектів в теорії (1930-1950 роки)	Впровадження методу проектів в сферу бізнесу та інженерії	Ідеї проектного навчання були покладені в основу концепції загальної освіти Б. Отто, який визначив проект як зв'язок теорії з практикою
Нові напрямки використання методу проектів (1960-1990 ті роки)	Норвезька школа; гімназія № 1546; пілотні школи	«Школа без стін» (Б. Шлезінгер, США)

Метод проектів виник у період перегляду поглядів на систему загальної освіти. Так, в Америці на початку ХХ ст. гостро постала проблема навчання дітей, які в силу своїх здібностей, інтересів, зайнятості не могли засвоїти необхідний навчальний мінімум. В Україні одним з джерел методу проектів можна вважати з'явився в той же період інтерес до особистості кожного учня. Л. Толстой, який вивчав теорію вільного виховання Ж.-Ж. Руссо, розглядав виховання як створення умов, що сприяють розвитку особистості дитини. Розвиток в цьому випадку передбачає мимовільне розкриття якостей дитини при обережній ролі вчителя [47].

Таке трактування поняття виховання сприяло висуненню нових цілей в освіті. На рубежі ХІХ-ХХ ст. вчені і педагоги замислювалися про нову систему навчання, яка повинна бути орієнтована на учня і його індивідуальні особливості, в цей період виник гуманістичний підхід до виховання і навчання дітей. Зокрема, прообразом методу проектів в Америці можна вважати розроблену Д. Дьюї технологію навчання і виховання дітей, при якій в основу навчальної діяльності були покладені п'ять актів мислення [92]. Навчання здійснювалося в ході практичної діяльності дітей, яка організовувалася педагогом, але планувалася дітьми на уроці самостійно. В Україні спочатку ХХ ст. багато вчених зацікавилися ідеями Л. Толстого про вільне виховання. Н. Чехов, К. Вентцель, вивчаючи досягнення вітчизняної та зарубіжної педагогіки, прагнули до створення шкіл, в яких навчальний процес був би звільнений від жорстких рамок, в яких на перше місце були б поставлені інтереси учня [49].

Н. Чехов виступав проти традиційної системи навчання і обґрунтовував необхідність створення школи, що надає учневі безліч можливостей для навчання. З цією метою він вважав за доцільне скасувати жорсткі навчальні плани, ввести в процес навчання практичну діяльність і розвивати співробітництво між учителем і учнем.

К. Вентцель надавав особливого значення самостійної діяльності учнів і їх вільної творчості, пропонував нові програми, створені з урахуванням психічного стану дитини [9]. Вчений вважав, що шкільне життя має будуватися на ідеології суспільної необхідності праці, задоволення дитячої допитливості, систематичних заняттях продуктивною працею, на відпочинку з грою [43; 9].

Найближче до методу проектів у своїй педагогічній практиці підійшов С. Шацький з його ідеями організації трудової діяльності учнів без відриву від навчальної. Він використовував американські напрацювання в області проектного навчання і модифікував їх стосовно специфіки української школи. Шацький працював над такими проблемами, як створення найбільш сприятливих умов для природного розвитку дитини, різнобічна трудова діяльність як педагогічний засіб організації нормального дитинства, шкільне самоврядування. У підходах до вирішення даних проблем позиції С. Шацького були близькі до теорії вільного виховання. Таким чином, спочатку проектне навчання впроваджувалося з метою організації практичної діяльності школярів і гуртувалося на ідеях вільного виховання [40; 48].

Метою виконання проектів була інтеграція теоретичних знань і практичної діяльності, осмислення теоретичного матеріалу в практиці. При цьому в американських школах проектна діяльність носила характер лабораторної практики, а в російській школі - виконання виробничих завдань. В Америці Бюро виховання ввело в офіційний обіг термін «проект»

В 1911 р Д. Снеджен і його колеги розуміли самостійно плановану учнями і регульовану учителем практичну діяльність, яка підпорядковується алгоритмом отримання знань, як основу формування особистості дитини.

П. Блонський (трудова школа), А. Калашников (індустріальна школа) та інші вчені-педагоги використовували ідеї проектного навчання, його принципи для створення шкіл нового типу.

У нашій країні метод проектів отримав офіційний статус в 1920-х роках. За кордоном метод проектів впроваджували спочатку експериментально, перевіряючи його ефективність на практиці.

Американський професор Е. Коллінгс в книзі «Досвід роботи американської школи за методом проектів» докладно описав використання методу проектів в школах і привів підсумки порівняльного аналізу результатів експериментальних і контрольних шкіл. У дослідженні констатується, що навчальна програма «може бути повністю обрана з цілей, поставлених собі дітьми в реальному житті» [23, с.11].

Педагоги, які брали метод проектів, високо оцінювали його ефективність і прагнули удосконалювати навички його застосування. Американські журнали публікували статті, де обговорювалися достоїнства і недоліки методу проектів, були випущені спеціальні посібники для вчителів. У той же час багато вчителів відмовлялися впроваджувати проектне навчання, оскільки для нього не існувало суворого розпорядку занять, чітких правил їх проведення. Українські школи вводили в практику навчання метод проектів без додаткового опрацювання [25].

В ході роботи виникли проблеми - недостатня кількість підготовлених вчителів, відсутність спеціальної літератури, - які ускладнювали використання методу проектів в практиці шкіл. При цьому організатори освіти не були єдині в ухваленні проектного навчання.

Н. Крупська писала: «Метод проектів, в основі якого лежала необхідність планування своєї роботи, був поганий тим, що" плани "були відірвані від навчання, зривали систематичне навчання, що вони виховували в дітях думка, що навчання для них не важлива» [25, с.11].

А Б. Ігнат'єв констатував в 1930 р.: «Ми не знаємо в арсеналі нашої сучасної методики поки нічого, що більш підходило б для здійснення

зазначених завдань сучасної трудової школи, ніж те, що називається методом проектів» [21, с.20].

В 20 х роках ХХ ст. метод проектів був однією з центральних тем у наукових і практичних педагогічних журналах. Аналізувалися характерні риси методу проектів, його впровадження у вітчизняній школі, використання проектного навчання в літніх трудових таборах [31].

Вітчизняні дидакти пов'язували метод проектів з прагматичної педагогікою, яка проголосила гасло «Навчання за допомогою діяння». Українська педагогіка 1920-х років орієнтувала вчителя на пристосування до потреб учня. Місце навчання як такого займала організація самостійного навчання дітей, що складається у виконанні трудових, лабораторних, евристичних, дослідницьких завдань. При цьому метод проектів розглядався не тільки як засіб розвитку творчої ініціативи та самостійності в навчанні, а перш за все як інструмент встановлення безпосереднього зв'язку між придбані знаннями і вміннями (виключно у вирішенні практичних завдань). Властива той час категоричність висловилася у формулі «метод проектів як єдиний засіб перетворення школи навчання в школу життя». В результаті метод проектів, задуманий як розвиває, реально для вітчизняної педагогіки таким не став, по крайній мере в державному масштабі [50].

В Україні і на Заході використання методу проектів переслідувало різні цілі. Американські педагоги застосовували його як один із шляхів пробудження і підтримки інтересу учнів до навчального процесу, прагнули до того, щоб виконаний проект приносив дитині конкретну особисту користь і його результати могли використовуватися в повсякденному житті. Українські вчителі на основі методу проектів виробляли у дітей бажання працювати для суспільства і вносити свій внесок у загальну справу. Проекти носили переважно громадський характер.

1920-1930 роки характеризуються широким використанням в практиці навчання модифікацій методу проектів. Обмовимося відразу, що чіткі часові

межі між другим і третім періодом встановити неможливо, метод проектів і його варіанти використовувалися паралельно.

У практиці використання методу проектів були визначені його основні ознаки: наявність захопливого дітей суспільно-практичної справи, поєднання пізнання і дії, цілеспрямованість, комплексність, самодіяльність, активність, методи дослідження роботи, колективна праця, закінченість роботи [31, с.9].

В Україні елементи проектного навчання використовувалися в дослідницькому методі навчання, ланковий роботі, студійній роботі (табл.2.4).

Таблиця 2.4

Методи і форми навчання у вітчизняній педагогіці, що запозичили ідеї проектного навчання

Метод / форма	Схожість з методом проектів	Відмінності від методу проектів
дослідницький метод	Відхід від класно-урочної системи. Заняття в лабораторіях. Дослідницька діяльність. Самостійність у виконанні завдань	Підтвердження вже наявної (доведеною) інформації, а не відкриття нової
студійна робота	Вивчення матеріалу по циклам. Самостійна робота в групах. Розподіл ролей. Досягнення спільної мети. Робота в лабораторіях, поза школою	Повна відмова від класно-урочної системи в школах
комплексний метод	Висування мети. Опрацювання теми. Обговорювання шляху досягнення цілей. Педагогічна і громадська значимість поставленої мети. Складання плану роботи. Учитель в якості консультанта.	Відсутність зв'язку з навколишнім світом. Великий обсяг змісту комплексних тем. Відсутність уваги до індивідуальних особливостей дитини.
ланкова робота	Самостійне виправлення запропонованих завдань з наступним звітом про результати діяльності. Робота в ланках. Активність і самостійність учнів	Використання методів стимулювання (змагання). Переважання засвоєння теоретичних знань

На Заході на основі методу проектів виникли численні педагогічні течії, що розрізняються за цілями та формами (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Методи і форми навчання в зарубіжній педагогіці, що запозичили ідеї методу проектів

Метод / форма	Схожість з методом проектів	Відмінності від методу проектів
Дальтон-план (система навчання Е. Паркхерст)	Враховує можливість співпраці учнів різних ступенів навчання і вікових груп. Переважає самостійна робота учнів в групах. Індивідуальні плани роботи або розкладу. Учитель виступає в ролі порадики, помічника	Більший, ніж у методі проектів, акцент на індивідуалізацію навчання: дитина сама обирає теми для самостійного вивчення; вітається особистісна зацікавленість при виборі напрямків робіт
Віннетка-план (К. Уошберн)	Навчання, засноване на зв'язку з повсякденним життям, на інтеграції предметів. Використання комплексів і лабораторій. Облік індивідуальних інтересів дітей	Індивідуалізація темпу і змісту навчання. Контроль проміжних результатів навчальної діяльності
Школа Бикон-Хілл (Р. Бертран)	Вільне виховання. Відсутність оцінок. Диференціація на середньому шаблі	Повна свобода дитини у виборі тем і темпу навчання
Йен-план (П. Петерсен)	Комплексність навчання. Вибір навчального матеріалу в залежності від інтересів учнів і їх індивідуальних здібностей. Увага до трудовому і естетичному вихованню	Просування учня за індивідуальною програмою з переходом з однієї групи в іншу
Метод центру інтересів (О. Декролі)	Вивчення різних шкільних предметів в рамках однієї теми	Метод головного вчителя. Замість проектів – великі теми
Технологія вільної праці (С. Френе)	Стимулювання процесу навчання на основі методу проектів. Консультації вчителя при виконанні проектно	Велика увага трудової діяльності
Школа ім. Лінкольна	Ознайомлення дітей з низкою проектів. Розподіл на групи. Міжгрупові об'єднання. Звіт про виконану роботу на зборах	Провідна роль учителя при введенні нового матеріалу

Таким чином, очевидна тенденція до індивідуалізації процесу навчання в школах Заходу, в той час як вітчизняні школи в цей період виховували в дітях працелюбність і мотивували їх до участі в суспільному виробництві. При цьому і в нашій країні, і на Заході засобом вдосконалення процесу навчання і виховання в 1920-1930-і роки було стимулювання самостійності, активності учнів; звернення до групових форм організації навчальної діяльності, комплексний підхід до вивчення програмного матеріалу. До 1940-

х років метод проектів зник з практики шкіл, він перейшов в область інженерії.

Після офіційної заборони на його використання в масовій школі в Україні він застосовувався для організації та проведення ділових, аварійних, проектувальних ігор при підготовці інженерно-технічних кадрів. На Заході метод проектів залишився в сфері освіти, але лише у вигляді теоретичних розробок. Період втрати педагогічною наукою інтересу до проектного навчання характерний як для зарубіжної, так і для української школи. Мабуть, його можна пояснити надмірно активним впровадженням методу проектів в практику, втомою вчителів від використання цього методу. Інтерес до методу проектів знову виник в СРСР на початку 1980-х років у зв'язку з новою хвилею інтересу до ідей вільного виховання, обліку особистісного чинника в навчанні і вихованні дітей. З цього часу в періодичній пресі з'являється досить багато робіт, присвячених методу проектів (Н. Пахомова, Є. Полат, І. Чечель). Ряд шкіл приймає цей метод навчання як основного у своїй навчальній діяльності.

У західній педагогічній теорії і практиці до методу проектів знову звернулися ще в 60-х роках ХХ ст. У 1970-ті в Англійському коледжі мистецтв процес навчання був побудований так, що результатом всієї діяльності був проект.

В кінці 1980-х гг. Б. Шлезінгер використовував метод проектів в «Школі без стін». При цьому слабшає соціальна значимість проектної діяльності на користь індивідуалізації та особистісного участі.

Щоб охарактеризувати основні компоненти проектного навчання, доцільно порівняти вітчизняний варіант його використання з американським як найбільш широко відомим. Звертають на себе увагу відмінності в організації діяльності вчителя та учня в навчальному процесі, що протікає по методу проектів. Американський теоретик проектного навчання Е. Коллінгс до функцій вчителя зараховував надання учням можливості проявляти себе в

різних сферах діяльності, сприяти вільному самовираженню учнів, надання допомоги при виконанні проекту [16].

Функції українського вчителя в проектному навчанні набагато конкретніше: проведення підготовчої роботи, складання плану проекту, продумування освітньо-виховних завдань проекту, підбір матеріалу, визначення обсягу формальних навичок. В Америці діяльність вчителя в ході реалізації навчальних проектів не передбачала різні ролі, але змінювалася залежно від етапу, в СРСР учитель як учасник реалізації проектів повинен був вміти змінювати ролі і на кожному етапі сприяти більш успішному ходу виконання проекту. Важливим для перспектив методу проектів було визначення його місця і ролі в комплексі навчально-виховних дій, в першу чергу його співвідношення з іншими формами навчання: він може виступати як рівноправний спосіб побудови навчання поряд з класно-урочною системою або як складовий елемент класно-урочної системи. Д. Дьюї використовував у своїй практиці форму організації навчальної діяльності, названу згодом методом проектів, і при цьому він не заперечував роль традиційної системи навчання.

У Україні метод проектів був прийнятий як самостійна форма навчання і не зв'язувався з класно-урочною системою взагалі, можливо, саме це стало причиною зафіксованого спаду в рівні знань учнів і зниження якості матеріалу, що викладається.

Метод проектів в тому вигляді, як він використовується сьогодні, успадкував тільки ряд рис первісного задуму: врахування інтересів учнів при розподілі доручень всередині групи при колективному виконанні проекту, специфічні особливості діяльності учнів і функцій вчителя на різних етапах спільної діяльності.

Висновки за розділом II

Виходячи з вищезазначеного матеріалу, можемо зробити певні висновки.

При аналізі педагогічних можливостей проектної діяльності як засобу розвитку пізнавальних інтересів учнів, визначено, що педагогічні можливості проектної діяльності як засобу розвитку пізнавальних інтересів учнів можуть бути найбільш ефективно реалізовані за умови забезпечення участі школярів в проектах різного типу (дослідних, рольових, творчих, інформаційних, прикладних і ін.), що дозволяють актуалізувати і збагатити різні компоненти їх суб'єктного досвіду. Поєднання різних видів діяльності (ігрової, дослідницької, конструкторської, мовної) при реалізації різних типів проектів забезпечить взаємодоповнення і посилення педагогічних можливостей, які містяться в них, сприяючи таким чином значному збагаченню суб'єктного досвіду учнів і парному з ним розвитку їх пізнавальних інтересів.

При розгляді особливостей розвитку навчально-пізнавальних компетенцій молодших школярів у проектній діяльності, виділено, що участь учнів в конкурсі проектних робіт стимулює мотивацію до підвищення рівня навчальних досягнень і розвиває потребу в самовдосконаленні. Захист проекту в школі на науково-практичній конференції є найголовнішою, чесною і справедливою оцінкою праці учня. Підводячи підсумок, визначимо деякі особливості роботи вчителя з формування навчально-пізнавальних компетенцій: не варто «стелити соломку» на кожному кроці дитини, потрібно дозволити йому іноді робити помилки, щоб потім він зумів самостійно знайти шляхи їх подолання; чи не натаскувати, даючи знання в готовому вигляді, а озброювати прийомами пізнання; не забувати про роботу над собою, про вдосконалення власних знань і умінь тому, що тільки тоді вчитель завжди зуміє «розбудити» пізнавальну активність і самостійність дітей.

В процесі опису методу проектів у вітчизняній і зарубіжній педагогічній теорії і практиці, визнали, що метод проектів виник у період перегляду поглядів на систему загальної освіти. Так, в Америці на початку ХХ ст. гостро постала проблема навчання дітей, які в силу своїх здібностей, інтересів, зайнятості не могли засвоїти необхідний навчальний мінімум. В Україні одним з джерел методу проектів можна вважати з'явився в той же період інтерес до особистості кожного учня. В Україні і на Заході використання методу проектів переслідувало різні цілі. Американські педагоги застосовували його як один із шляхів пробудження і підтримки інтересу учнів до навчального процесу, прагнули до того, щоб виконаний проект приносив дитині конкретну особисту користь і його результати могли використовуватися в повсякденному житті. Українські вчителі на основі методу проектів виробляли у дітей бажання працювати для суспільства і вносити свій внесок у загальну справу. Проекти носили переважно громадський характер. Очевидна тенденція до індивідуалізації процесу навчання в школах Заходу, в той час як вітчизняні школи в цей період виховували в дітях працелюбність і мотивували їх до участі в суспільному виробництві. При цьому і в нашій країні, і на Заході засобом вдосконалення процесу навчання і виховання в 1920-1930-і роки було стимулювання самостійності, активності учнів; звернення до групових форм організації навчальної діяльності, комплексний підхід до вивчення програмного матеріалу. Метод проектів в тому вигляді, як він використовується сьогодні, успадкував тільки ряд рис первісного задуму: врахування інтересів учнів при розподілі доручень всередині групи при колективному виконанні проекту, специфічні особливості діяльності учнів і функцій вчителя на різних етапах спільної діяльності. Сучасними нововведеннями в проектному навчанні можна вважати велику кількість видів проектів, більш детальну регламентацію діяльності вчителя на кожному етапі, переважання теоретичного матеріалу над практичним.

РОЗДІЛ III. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ТА РОЛЬ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ У ЦЬОМУ ПРОЦЕСІ

3.1. Первинна діагностика визначення рівня розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів. Проведення констатуючого етапу дослідження

Мета констатуючого етапу емпіричного дослідження: визначити рівень розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів на початковому етапі дослідження до впровадження програми корекційного впливу на пізнавальну діяльність дітей за допомогою методу проектів.

Завдання констатуючого етапу емпіричного дослідження:

- 1) визначити контингент випробовуваних, описати випробовуваних;
- 2) підібрати методики для визначення рівня розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів на початковому етапі дослідження до впровадження програми корекційного впливу на пізнавальну діяльність дітей за допомогою методу проектів;
- 3) провести з випробовуваними підібрані методики;
- 4) проаналізувати отримані результати.

Методики застосовні нами наступні:

- Методика «10 слів» А. Лурія.
- Методика «Розташуй картинки»
- Тест Равенна
- Рисунковий тест «Людина»

Опишемо докладніше кожну методику.

- 1) Методики «Заучування 10 слів» А. Лурія.

Ця методика часто застосовується. Вона запропонована А. Лурія. Методика використовується при оцінці стомлюваності, стану пам'яті випробовуваних, активності уваги. Методика дає можливість досліджувати запам'ятовування, процеси пам'яті, збереження і відтворення [50, с.4].

При проведенні методики читали 10 слів.

Після читання попросили дітей повторити ці слова. Під тим словом, яке назвали діти, ставимо знак «+» в таблиці.

Через деякий час (2 хвилини) просимо дітей ще раз повторити слова.

І таким чином повторюємо досвід, п'ять разів. Потім, через годину знову просимо дітей повторити слова, без нагадування їм цих слів. Всі дані заносяться в таблицю 3.1.

Таблиця 3.1

Дані за методикою «Заучування 10 слів»

	ліс	хліб	вікно	стіл	вода	брат	кінь	гриб	голка	Мед
1										
2										
3										
4										
5										
Через годину										

Одна така таблиця заповнюється для одного випробуваного.

Після заповнення таблиці всі дані заносяться на графік. Де по горизонтальній осі йдуть номери слів, а по вертикальній осі йде кількість повторень.

2) Методика «Розташуй картинки»

Методика спрямована на вивчення словесно-логічного мислення. Дитині пропонується серія картинок (5-8), в яких розповідається про якусь подію. Використовуються послідовні картинки тесту Д. Векслера: Соня, Пожежа, Пікнік.

Проведення тесту. Перед дитиною в довільному порядку розкладаються картинки.

Рівні виконання:

- Нижче середнього рівня - картинки розкладаються в довільному порядку, і по них складається розповідь.
- Середній рівень - картинки розкладаються і описуються, слідуючи життєвій логіці.

- Високий рівень - діти розкладають і описують картинки, слідуючи логіці зображеного змісту.

3) Тест Равенна

Тест складається з 60 таблиць (5 серій). У кожній серії таблиць містяться завдання наростаючою труднощі. У той же час характерно і ускладнення типу завдань від серії до серії. Час проходження тесту обмежений і складає 20 хв. та буде запропонований ряд графічних малюнків. Всього їх 60, вони об'єднані в 5 груп. На кожному окремому малюнку у верхній половині аркуша знаходиться прямокутник, що має певний фон або складові елементи (фігури), пов'язані між собою якоюсь залежністю. У правому нижньому кутку прямокутника є виріз - вільне, порожнє місце. Під прямокутником знаходиться 2 ряди фрагментів (шість або вісім), які за формою і величиною точно підходять до вирізу прямокутника. Кожен запропонований фрагмент має різний малюнок. Завданням є знайти в ряді той фрагментів, який точно вписався б у вільне місце. Передумовою правильного рішення є логічне міркування про те, за яким законом складений малюнок в прямокутнику, пусте місце в якому треба заповнити. Час на рішення 60 завдань обмежений 20 хвилинами.

Правильне рішення кожного завдання оцінюється в один бал, потім підраховується загальна кількість балів по всіх таблицях і по окремим серіям. Отриманий загальний показник розглядається як індекс інтелекту, розумової продуктивності випробуваного.

Інтерпретація отриманих результатів. Відповідно до суми отриманих балів рівень розвитку інтелекту випробуваного можна визначити наступними способами:

- 1) на підставі відсоткової шкали (див. Табл. 3.2);
- 2) за допомогою переказу отриманих балів в IQ з урахуванням віку випробуваного (див. Табл. 3.3)
- 3) на основі оцінки рівня інтелекту за шкалою розумових здібностей (табл. 3.4)

Таблиця 3.2

Відсоткова шкала ступеня розвитку інтелекту

Проценти	Ступінь
95 и вище	I ступінь: особливо високорозвинений інтелект випробуваного
75-95	2 ступінь; неабиякий інтелект
25-74	3 ступінь: середній інтелект
5-24	4 ступінь: інтелект нижче середнього.
5 и менше	5 ступінь: дефектна інтелектуальна здатність

Залежно від віку випробуваного IQ обчислюється за формулою:

$$IQ = (IQ_{\text{в}} / \%) * 100$$

де % визначається по таблиці №3.3 (Коригування на вік):

Таблиця 3.3

Дані під корекції за віком

Вік	14-30	35	40	45	50	55	60
%	100	97	93	88	82	76	70

Далі, орієнтуючись на виявлений показник IQ, можна визначити рівень розумових здібностей.

Таблиця 3.4

Градації рівнів розумових здібностей

Показники IQ	Рівень розвитку інтелекту
Понад 140	неабиякий, видатний
інтелект 121-140	високий рівень інтелекту
111-120	інтелект вище середнього
91-110	середній рівень інтелекту
81-90	інтелект нижче середнього
71-80	низький рівень інтелекту
51-70	легка ступінь недоумства
21-50	середня ступінь недоумства

0-20	важка ступінь недоумства
------	--------------------------

Низькі показники слід завжди вважати менш надійними, ніж високі показники.

Малюнковий тест «Людина»

Інструкція:

1. Взяти аркуш паперу формату А4.
2. Взяти простий олівець.
3. Намалювати, не поспішаючи, свого чоловічка.

Ключ до тесту.

НАТИСК ОЛІВЦЯ.

Слабкий натиск діагностує

- а) або загальну фізичну млявість
- б) або емоційну пригніченість,

Сильний натиск діагностує

- а) сильне емоційне напруженість даного моменту
- б) поривчастий, імпульсивний характер.

Заштрихованими \ незаштриховані малюнок

Незаштриховані малюнок (білий фон) означає незрілість, інфантилізм, неготовність відповідати за свої вчинки.

Заштрихований малюнок може бути заштрихований по-різному:

Сильно «затушований» малюнок (коли заштрихованість просто кидається в очі) діагностує:

- заклопотаність якоїсь конкретної проблемою, фіксацію на ній;
- підвищену тривожність як рису характеру.

Перехресне штрихування видає

- або гіперконтроль (людина постійно себе контролює, грає роль, не знімає маски, не довіряє нікому);
- або постійні нав'язливі думки і спробу боротьби з ними.

Стирання і виправлення ліній - спроба контролювати свою тривогу і свою поведінку

Лінії, які не доведені до кінця - клінічна астения, виснаження організму.

Лінії, які не потрапляють в потрібну точку - гіперактивність у дітей, імпульсивність у дорослих.

Акуратність ліній - уявлення про своєму оточенні як про що несе загрозу.

РОЗМІРИ ФІГУРИ

Велика фігура - тривога і стрес «тут і зараз»,

Гігантська фігура - бажання експансії (заповнення всього світу - собою), невміння будувати кордону («Все ваше - моє»), імпульсивність

Маленька постать - депресія, низька самооцінка, хронічна тривожність

РОЗТАШУВАННЯ МАЛЮНКА НА ЛИСТ

Малюнок вгорі - висока самооцінка

Малюнок внизу - низька самооцінка

Малюнок в кутку - почуття провини, пригніченість

Малюнок виходить за лист - страх, (або імпульсивність)

Схематично або вдосконалення

Багато різноманітних деталей в малюнку - демонстративність або творчу уяву (часто одне і інше - тісно переплетені)

Багато одноманітних деталей в малюнку - це або:

а) ригідність (впертість, стояння «на своєму», відсутність інтересу до новацій),

б) тривожність «тут і зараз»,

в) прагнення до перфекціонізму.

Малюнок схематичний - можливі абсолютно різні варіанти (увага!):

- астения,

- все та ж імпульсивність,

- низька емоційність,

- замкнутість як риса характеру,

- пригніченість «тут і зараз»

У дослідженні взяли участь дві групи дітей: експериментальна група (ЕГ) та контрольна група (КГ).

Наведемо аналіз даних отриманих нами на початковому етапі емпіричного дослідження.

Дані за методикою «10 слів» Лурія. Обробка результатів за методикою «Заучування 10 слів» показує, що діти досить уважні і мають досить високий рівень запам'ятовування слів. Так з 15 випробовуваних з контрольної групи всі впоралися із завданням, а отримані дані ми занесемо в гістограму.

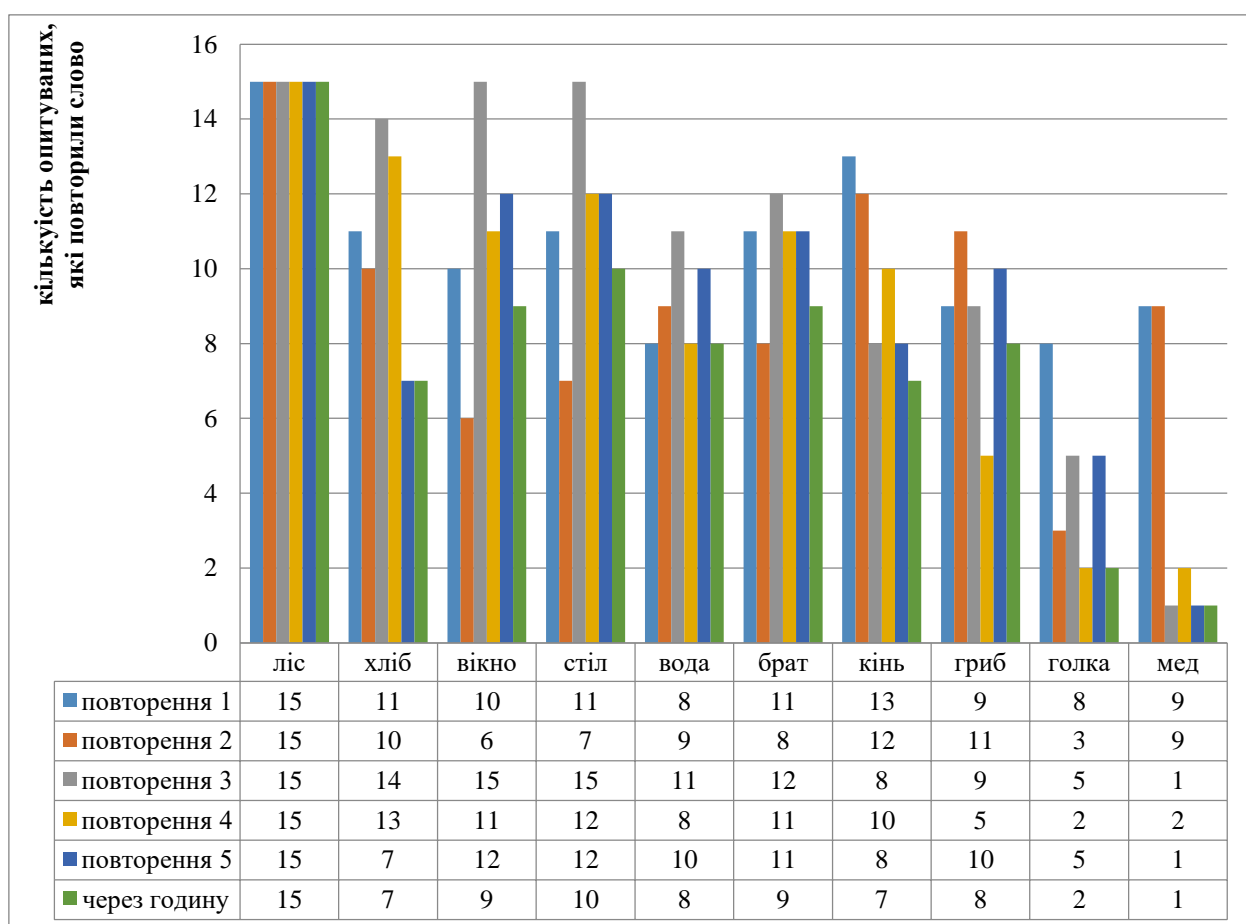

Рис.3.1. Дані за методикою «Заучування 10 слів» (КГ)

З графіка видно, що найбільше слів діти повторили при першому випадку і третьому випадку. В цілому можна сказати про те, що рівень запам'ятовування дітьми слів досить високий. Найбільш піддаються забуванню виявилися останні слова в даному списку, а саме слова «голка» і

«мед». Це також чітко видно в таблиці, яка розташована трохи нижче графіка. Слова, які знаходяться на перших місцях у списку, запам'яталися дітям більше, ніж ті слова, які знаходяться на останніх місцях в списку заучувати слів.

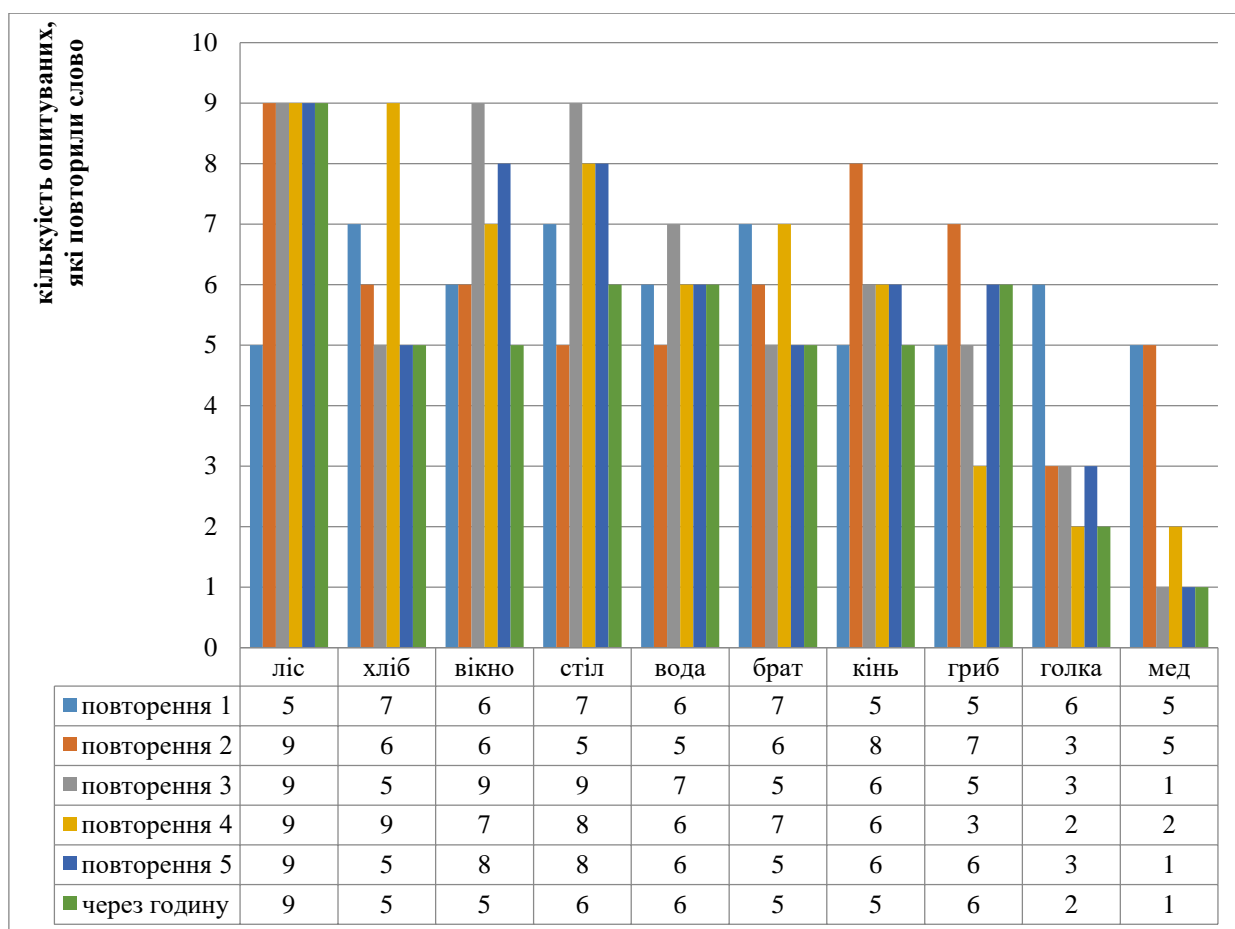

Рис. 3.2. Дані за методикою «Заучування 10 слів» (ЕГ)

З даних представлених в гістограмі бачимо, що не всі діти впоралися із завданням, число повторень слів набагато нижче, ніж у контрольній групі. Також можна помітити, що слова, які знаходяться на перших місцях у списку, запам'яталися дітям більше, ніж ті слова, які знаходяться на останніх місцях в списку заучувати слів.

Дані отримані нами при проведенні другої методики «Розташуй картинки».

Таблиця 3.5

Дані за методикою «Розташуй картинки» (для КГ)

критерій	Рівні виконання завдань		
	Нижче середнього	середній	Високий
% дітей	2%	22%	76%

Як бачимо з даних представлених в таблиці, більша кількість дітей (76%) виконали завдання на високому рівні, тобто діти розкладають і описують картинки, слідуючи логіці зображеного змісту.

Таблиця 3.6

Дані за методикою «Розташуй картинки» (для ЕГ)

критерій	Рівні виконання завдань		
	Нижче середнього	середній	Високий
% дітей	23%	71%	6%

Як ми бачимо з даних представлених в таблиці 3.6, найбільше дітей (71%) виконали завдання на середньому рівні, а саме діти картинку розкладали і описували, слідуючи життєвій логіці і 23% дітей виконали завдання на рівні нижче середнього, тобто діти картинку розкладали у випадковому порядку, і за ними становили розповідь.

На високому рівні виконали дане завдання всього 6% дітей.

Дані при проведенні третьої методики представлені нижче.

Таблиця 3.7

Градації рівнів розумових здібностей (ЕГ)

Показники IQ	Рівень розвитку інтелекту	кількість дітей
Понад 140	неабиякий, видатний	0%
інтелект 121-140	високий рівень інтелекту	12%
111-120	інтелект вище середнього	60%

91-110	середній рівень інтелекту	17%
81-90	інтелект нижче середнього	6%
71-80	низький рівень інтелекту	5%
51-70	легка ступінь недоумства	0%
21-50	середня ступінь недоумства	0%
0-20	важка ступінь недоумства	0%

Як бачимо з даних представлених в таблиці вище, то більшу кількість дітей (60%) мають інтелект, що знаходяться на рівні вище середнього, а 17% дітей мають середнім рівнем розвитку інтелекту. Також можемо помітити, що високим рівнем інтелекту володіють 12% дітей. І тільки 5% дітей мають низький рівень розвитку інтелекту. Нижче, в таблиці 3.8 представимо дані отримані нами для експериментальної групи.

Таблиця 3.8

Градації рівнів розумових здібностей (ЕГ)

Показники IQ	Рівень розвитку інтелекту	кількість дітей
Понад 140	неабиякий, видатний	0%
інтелект 121-140	високий рівень інтелекту	1%
111-120	інтелект вище середнього	1%
91-110	середній рівень інтелекту	15%
81-90	інтелект нижче середнього	56%
71-80	низький рівень інтелекту	25%
51-70	легка ступінь недоумства	1%
21-50	середня ступінь недоумства	1%
0-20	важка ступінь недоумства	0%

Як бачимо з даних відображених в таблиці, по одному відсотку дітей мають високий рівень розвитку інтелекту, інтелектом вище середнього рівня розвитку, легким ступенем недоумства і середнім ступенем слабоумства. При цьому 15% дітей мають середнім рівнем розвитку інтелекту, 25% дітей знаходяться на низькому рівні розвитку інтелекту і переважна більшість дітей 56% знаходяться на рівні розвитку інтелекту як нижче середнього.

Рисунковий тест «Людина»

У малюнках дітей КГ переважали симетричні лінії, помірно заштриховані, симетрично розташовані на аркуші, краю малюнка рівні, розривні, помірний тиск. Намальований чоловічок віч-на-дивиться, Самі намальовані чоловічки представлені як чоловічки без особливої ролі (не військовий, чи не клоун, чи не карикатура). В цілому можемо говорити у нормі розвитку уяви, імпульсивності, характер і тривожності. Про норму розвитку самооцінки і інтересу до життя.

У малюнках дітей з експериментальної групи (ЕГ) переважали переривчасті лінії, незаштриховані малюнок (білий фон) у деяких сильно «затушований» малюнок лінії не доведені до кінця, або зовсім дрібні фігури намальованих чоловічком, або зовсім великі. Малюнки не розташовані симетрично на аркуші, або в кутку, або виходить за лист. В цілому малюнки схематичні, і все чоловічки або в профіль намальовані або спиною стоять. Все це свідчить про високу тривожності, замкнутості, відчуженості, емоційності, імпульсивності.

3.2. Впровадження методу проектів з метою підвищення рівня розвитку пізнавальних інтересів. Проведення формуючого етапу дослідження

Зміни, що відбулися в останні роки в практиці вітчизняної освіти не залишили одну сторону шкільної справи. Пробивають собі дорогу нові принципи особистісно орієнтованої освіти, індивідуального підходу, суб'єктивності в навчанні зажадали застосування нових методів навчання, які формували б самостійність і ініціативність в навчанні; розвивали

загальнонавчальні навички та вміння: дослідні, рефлексивні, самооцінкові; формували не просто вміння, а компетенції; були б пріоритетно націлені на розвиток пізнавального інтересу учнів; реалізували б принцип зв'язку навчання з життям.

Провідне місце серед таких методів належить сьогодні методу проектів. В його основу покладено ідею про спрямованість навчально-пізнавальних інтересів школярів на результат, який виходить при вирішенні тієї чи іншої практично або теоретично значущої проблеми. Зовнішній результат можна побачити, осмислити, застосувати в реальній практичній діяльності. Внутрішній результат - досвід діяльності - стає безцінним надбанням учня, поєднуючи в собі знання і вміння, компетенції та цінності. Полат Е.С. зазначає, проектний метод-це спосіб досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми (технологію), яка повинна завершитися цілком реальним, відчутним практичним результатом, оформленим тим або іншим чином. У дослідженні автора обґрунтовано застосування проектної методики в такий спосіб:

- 1) вона організовано вписується в навчальний процес;
- 2) дозволяє активно-діяльнісних способом досягати поставлених освітніх цілей;
- 3) забезпечує міцне засвоєння навчального матеріалу і професійний розвиток учнів, їх комунікабельності [7, с. 42].

Метод проектів є тим засобом, який дозволяє відійти від традиціоналізму в навчанні.

Ми вивчили різні класифікації проектів, представлені в науково-методичній літературі. Згідно А.В. Бичкова виділяються наступні види проектів:

Практико-орієнтований націлений на соціальні інтереси самих учасників проекту або зовнішнього замовника.

Тема проекту заздалегідь визначена і може бути використана як в житті класу, школи, мікрорайону, міста, так і держави. Теми можуть бути

найрізноманітнішими. Потрібно оцінити реальність використання продукту на практиці і його здатність вирішити поставлену проблему.

Рольовий проект. Розробка і реалізація такого проекту найбільш складна. Беручи участь в ньому, проектанти беруть на себе ролі літературних чи історичних персонажів, вигаданих героїв. Результат проекту залишається відкритим до самого закінчення.

За комплексності (по предметно-змістовній області) автор виділяє два типи проектів.

1) Монопроекти проводяться, як правило, в рамках одного предмета або однієї області знання, хоча і можуть використовувати інформацію з інших областей знання і діяльності.

2) Міжпредметні проекти виконуються виключно в позаурочний час і під керівництвом кількох фахівців в різних областях знання.

За характером контактів між учасниками: внутрішньокласна; внутрішньошкільні; регіональні; міжрегіональні; міжнародні.

За тривалістю: міні-проекти вкладаються в один урок або менше; короткострокові проекти вимагають витрати 4-6 уроків.

Тижневі проекти виконуються в групах в ході проектної тижні.

Їх виконання займає приблизно 30 - 40 годин і цілком проходить за участю керівника.

Річні проекти можуть виконуватися як в групах, так і індивідуально. Весь річний проект - від визначення проблеми і теми до презентації - виконуються в позаурочний час. В даний час організація проектної діяльності в початковій школі передбачена з усіх навчальних предметів [1, с.75].

В ході педагогічної практики нами був розроблений і апробований на уроці української мови в 3 класі проект «Таємниця імені». Метою є ознайомлення із значенням і походженням імен.

Завданнями проекту ми визначили:

1) вивчити значення імен;

- 2) навчитися користуватися різними джерелами інформаціями;
- 3) познайомитися з походженням і значенням свого імені та імен своїх однокласників.

Об'єктами дослідження були імена власні. Предметом дослідження: значення і походження імен. Як матеріал для дослідження послужить словник українських особистих імен. Дана робота складається з 2 частин: теоретичної та практичної.

Спочатку ми провели вступні заняття, щоб познайомити з історією виникнення імен та пояснити учням план майбутньої роботи.

Заняття 1. Тема «Вступне заняття».

Хід заняття. На початку проводиться ознайомча бесіда з учнями з питань, яка випереджає дослідницьку діяльність.

Учитель. Наука українську мову містить в собі багато різних розділів. Цікаво, чи існує така наука, яка вивчає власні імена?

Дійсно, така наука існує, і ви самі знаєте, як вона називається.

Як ви думаєте, навіщо людині ім'я? У імен є якісь значення? Як раніше називали дітей? Що могло це означати? Може бути, кого-небудь з ваших родичів звать незвично і ви знаєте, чому саме так їх назвали. Розкажіть про це. Ім'я людини-це загадка, і ми будемо її розгадувати. Скажіть, як звати ваших батьків? Як ви думаєте, що позначає ім'я Марина?

Відповіді учнів: Марина позначає «морська». Значення цього імені вам про щось говорить?

Значення імені якимось позначається на характері ваших пап? Як ви думаєте, чи можна виходячи з значення імені, визначити його характер?

Що означає ім'я Олександр? Діти відповідають: Олександр позначає «захисник людей». Подумайте і скажіть, що можуть позначати ваші імена. Задаємо проблемне питання, ставимо перед учнями мету, повідомляючи, що ми будемо вивчати імена хлопців нашого класу. Роботу ми оформимо у вигляді презентації, яку представимо на класній годині.

Учням пропонується виконати наступні завдання.

Завдання 1. Знайдіть, як називається наука, що вивчає власні імена. Для цього вам знадобиться книга, яку ви візьмете в бібліотеці (Петровський О.М. Словник особистих імен. М., 2000).

Завдання 2. Запишіть у зошит імена дівчаток і хлопчиків вашого класу. Учні виконують ці завдання самостійно.

Для заняття №2 пропонується тема «Робота зі словником особистих імен»

Педагог запитує: як називається наука, що вивчає власні імена?

Учні: ономастика. А зараз нам потрібні спеціальні зошити, в яких ми накреслили таблиці.

Спочатку будемо заповнювати тільки першу і другу колонки, а останні дві потім. Першу колонку заповнюєте з домашнього завдання №2.

Другу колонку будемо перевіряти і заповнювати за словником. Чи вмієте ви користуватися словником? (Відповіді дітей). Сьогодні ми навчимося працювати зі словниковими матеріалами. Напишіть в зошиті заголовок «Як користуватися словником». Пропонується спільно скласти алгоритм. Дії по алгоритму полягають у наступному.

1. Дивимось, на яку букву алфавіту починається ім'я.
2. Відкриваємо словник, знаходимо букву, з якої починається ім'я.
3. Шукаємо потрібне ім'я, читаємо, що воно означає.
4. Записуємо в словник.

II. Робота зі словником, заповнення таблиці (див. додаток роботи).

Запропоновані заняття, безумовно, прищеплюють учням навички творчої діяльності: самостійного перенесення знань і умінь в нову ситуацію; вміння бачити нову проблему в знайомій ситуації; нову функцію об'єкта; самостійного комбінування відомих способів діяльності в нові; здатності бачити структуру об'єкта.

Результатом проектної діяльності стало самостійне створення продукту. Ми провели класну годину «Таємниця імені».

Хід заняття

1-й учень. Нерідко ми чуємо такі образні вислови: у нього ім'я добре, не ганьби імені мого і інші, в яких вживається слово ім'я. Це говорить про велике значення особистого імені для людини.

2-й учень. Імена – частина історії і культури народу. У них відображаються побут і фантазії людей, рід занять і ставлення до навколишнього світу.

Ім'я присвоюється людині при народженні.

Учитель, звертаючись до класу, запитує: чи знаєте ви, що позначають ваші імена? Учні з нашого класу провели велику роботу, для того щоб дізнатися значення своїх імен. Зараз ми їх послухаємо.

Впровадження даного проекту показало, що в учнів в результаті такої діяльності розвивається аналітичне мислення (в процесі збору інформації та аналізу даних), асоціативне мислення, логічне мислення (при формуванні вміння вибудовувати логіку доказовості прийнятого рішення, логіку послідовності дій, що вживаються для вирішення проблеми); навички творчої діяльності, вміння бачити нову проблему у знайомій ситуації, нову функцію об'єкта; самостійного комбінування відомих способів діяльності в новий, здатності бачити структуру об'єкта; альтернативного мислення, вміння бачити різні способи вирішення завдань для створення нового продукту. Учні навчилися організовувати свою роботу, придбали комунікативні навички.

3.3. Аналіз ефективності впроваджених заходів. Проведення контрольного етапу емпіричного дослідження

Наведемо аналіз даних отриманих нами на контрольному етапі емпіричного дослідження.

Дані за методикою «10 слів» Лурія.

Обробка результатів за методикою «Заучування 10 слів» показує, що діти досить уважні і мають досить високим рівнем запам'ятовування слів. Так з 15 випробовуваних з контрольної групи всі впоралися із завданням.

Найбільше слів діти повторили при першому випадку і третьому випадку. В цілому можна сказати про те, що рівень запам'ятовування дітьми слів досить високий. Найбільш піддаються забуванню виявилися останні слова в даному списку, а саме слова «голка» і «мед». Слова, які знаходяться на перших місцях у списку, запам'яталися дітям більше, ніж ті слова, які знаходяться на останніх місцях в списку заучувати слів.

В цілому результати проведеного нами дослідження в контрольній групі не відрізняються від тих результатів, які ми отримали з цієї ж групи на початковому етапі емпіричного дослідження

Тому ми представимо дані по експериментальній групі, в порівняння з даними по цій же групі, але які були нами отримані на початковому етапі емпіричного дослідження (рис. 3).

Діаграма має як стовпчастий так і табличну форму для наочності кращого порівняння отриманих нами даних.

Рис.3. Дані за методикою «Заучування 10 слів» (ЕГ)

З даних представлених в гістограмі бачимо, що не всі діти впоралися із завданням, число повторень слів набагато нижче, ніж у контрольній групі. Але при цьому бачимо, що ситуація покращилася, і результати трохи краще ніж на Експериментальне дослідження, що говорить про ефективність проведеної нами роботи. Також можна помітити, що слова, які знаходяться

на перших місцях у списку, запам'яталися дітям більше, ніж ті слова, які знаходяться на останніх місцях в списку зачувати слів.

Дані отримані нами при проведенні другої методики «Розташуй картинки» для контрольної групи не відрізняються істотно на контрольному етапі від констатуючого етапу, і тому ми вирішили не відображати їх таблично або графічно, а ось дані для експериментальної групи на контрольному етапі відрізняються від даних отриманих нами на Експериментальне, що говорить про те, що формуючий етап дослідження дав свої результати.

Таблиця 3.9

**Дані за методикою «Розташуй картинки» (для ЕГ) на
контрольному етапі**

критерій	Рівні виконання завдань		
	Нижче середнього	середній	Високий
% дітей	10%	72%	18%

Представимо ці дані в порівняльній гістограмі.

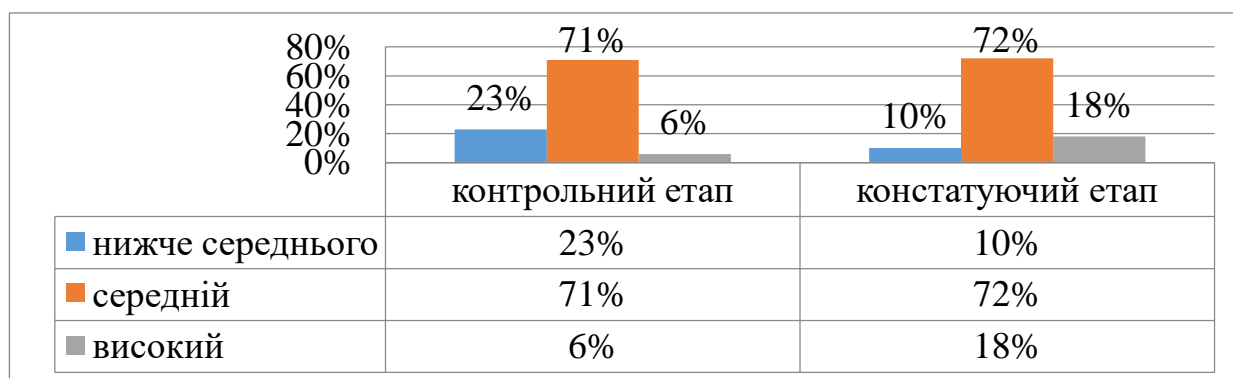

Рис.3.4. Дані за методикою «Розташуй картинки» (для ЕГ) на
констатуючому і контрольному етапі дослідження

Як ми бачимо з даних представлених в таблиці 3.9, найбільше дітей (72%) виконали завдання на середньому рівні, а саме діти картинку розкладали і описували, слідуючи життєвій логіці і 10% дітей виконали завдання на рівні нижче середнього, тобто діти картинку розкладали у випадковому порядку, і за ними становили розповідь. Як бачимо результати

контрольного етапу дослідження вище результатів констатуючого етапу, що говорить про ефективність проведеного нами формуючого етапу дослідження.

На високому рівні виконали дане завдання всього 18% дітей у порівнянні з 6% констатуючого етапу дослідження.

Дані при проведенні третьої методики представлені нижче.

Так як для контрольної групи у нас дані не відрізняються істотно від їх же результатів отриманих на констатуючому етапі дослідження, ми представимо дані тільки для експериментальної групи.

Таблиця 3.10

**Градації рівнів розумових здібностей (ЕГ) на контрольному етапі
емпіричного дослідження**

Показники IQ	Рівень розвитку інтелекту	кількість дітей
Понад 140	неабиякий, видатний	0%
інтелект 121-140	високий рівень інтелекту	3%
111-120	інтелект вище середнього	5%
91-110	середній рівень інтелекту	16%
81-90	інтелект нижче середнього	61%
71-80	низький рівень інтелекту	15%
51-70	легка ступінь недоумства	0%
21-50	середня ступінь недоумства	0%
0-20	важка ступінь недоумства	0%

Представимо ці ж дані у вигляді порівняльної гістограми, щоб наочно відобразити ті зміни що відбулися, безпосередньо завдяки проведеному нами формує етапу дослідження.

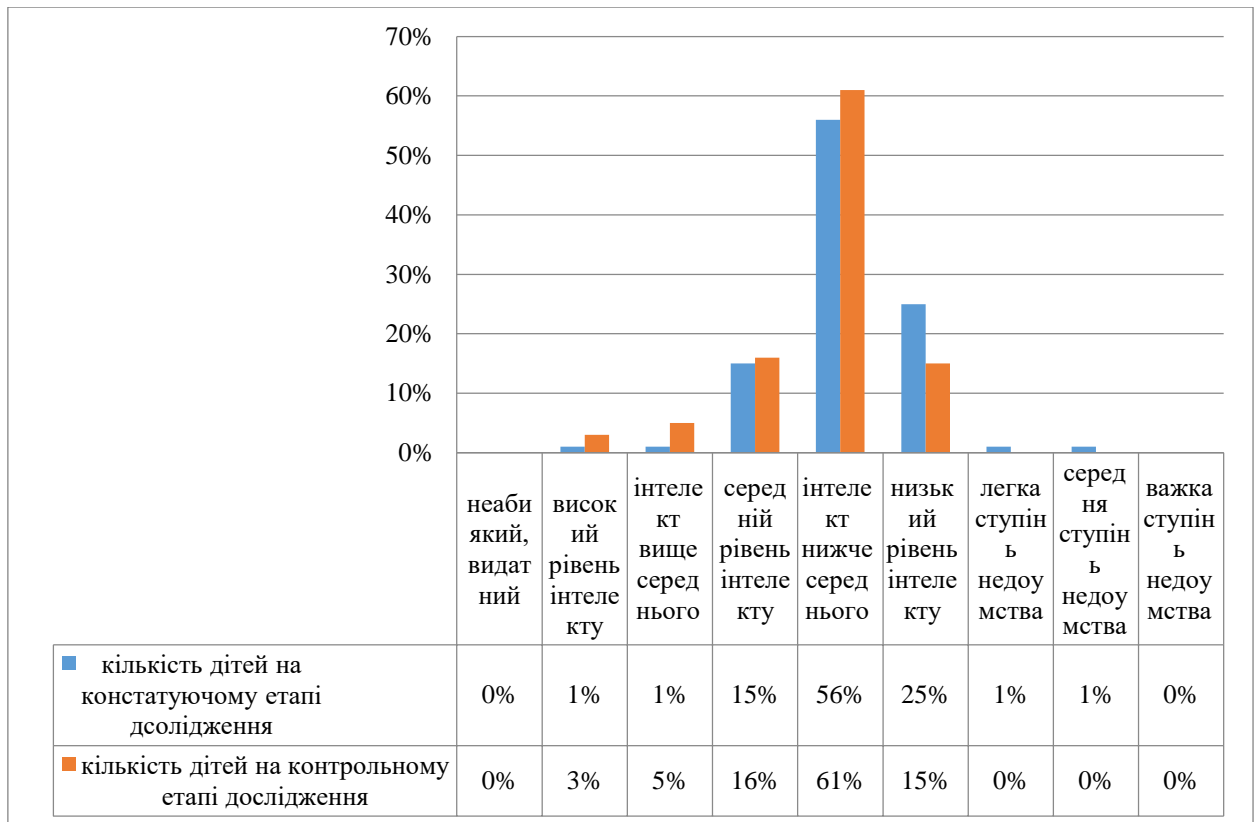

Рис.3.5. Дані за методикою Градації рівнів розумових здібностей на констатуючому і контрольному етапі дослідження

Як бачимо з даних відображених в таблиці, дітей, які мають високий рівень розвитку інтелекту - 3%, інтелектом вище середнього рівня розвитку - 5%, легким ступенем недоумства, середнім ступенем слабоумства і важким ступенем слабоумства по 0%. При цьому 16% дітей мають середнім рівнем розвитку інтелекту, 15% дітей знаходяться на низькому рівні розвитку інтелекту, а переважна більшість дітей 61% знаходяться на рівні розвитку інтелекту як нижче середнього.

Малюнковий тест «Людина»

У малюнках дітей КГ переважали симетричні лінії, помірно заштриховані, симетрично розташовані на аркуші, краю малюнка рівні, розривні, помірний тиск. Самі намальовані чоловічки представлені як чоловічки без особливої ролі (не військовий, чи не клоун, чи не карикатура). В цілому можемо говорити про норму розвитку уяви, імпульсивності, характеру і тривожності. Про норму розвитку самооцінки і інтересу до життя.

Загалом дані по контрольній групі не відрізняються від тих даних, що були отримані при аналізі їх малюнків на експериментальне дослідження, дані ж по експериментальній групі покращилися.

У малюнках дітей з експериментальної групи (ЕГ) переважали переривчасті лінії, незаштриховані малюнок (білий фон) у деяких помірно «затушований» малюнок, деякі лінії не довівши до кінця, і при цьому фігури намальованих чоловічків середнього розміру. У деяких дітей малюнки не розташовані симетрично на аркуші, і у декількох дітей або в кутку, або виходить за лист. В цілому малюнки схематичні, і все чоловічки або в профіль намальовані або спиною стоять. Все це свідчить про помірну тривожність і замкнутість, про середній ступінь відчуженості і емоційності, а також про помірну імпульсивність.

Висновки за розділом III

Методики застосовні нами на експериментальне емпіричне дослідження наступні: методика «10 слів» А. Лурія; методика «Розташуй картинки»; тест Равенна; рисункові тест «Людина». У дослідженні взяли участь дві групи дітей. В першу групу ми включили дітей та назвали її умовно експериментальною групою (ЕГ), до другої групи – контрольної групи (КГ) увійшли інші діти.

Результати констатуючого етапу:

Для дітей з КГ: найбільше слів діти повторили при першому випадку і третьому випадку. В цілому можна сказати про те, що рівень запам'ятовування дітьми слів досить високий. Більша кількість дітей (76%) виконали завдання на високому рівні, тобто діти розкладають і описують картинки, слідуючи логіці зображеного змісту. Більша кількість дітей (60%) мають інтелект, що знаходяться на рівні вище середнього, а 17% дітей мають середнім рівнем розвитку інтелекту. Також можемо помітити, що високим рівнем інтелекту володіють 12% дітей. І тільки 5% дітей мають низький рівень розвитку інтелекту. У малюнках дітей КГ переважали симетричні лінії, помірно заштриховані, симетрично розташовані на аркуші, краю малюнка рівні, розривні, помірний тиск. Намальований чоловічок віч-на-дивиться, Самі намальовані чоловічки представлені як чоловічки без особливої ролі (не військовий, чи не клоун, чи не карикатура). В цілому можемо говорити про норму розвитку уяви, імпульсивності, характеру і тривожності, а також у нормі розвиток самооцінки і інтересу до життя.

Для дітей з ЕГ: не всі діти впоралися із завданням, число повторень слів набагато нижче, ніж у контрольній групі. Також можна помітити, що слова, які знаходяться на перших місцях у списку, запам'яталися дітям більше, ніж ті слова, які знаходяться на останніх місцях в списку заучувати слів. найбільше дітей (71%) виконали завдання на середньому рівні, а саме діти картинку розкладали і описували, слідуючи життєвій логіці і 23% дітей виконали завдання на рівні нижче середнього, тобто діти картинку

розкладали у випадковому порядку, і за ними становили розповідь. На високому рівні виконали дане завдання всього 6% дітей. По одному відсотку дітей мають високий рівень розвитку інтелекту, інтелектом вище середнього рівня розвитку, легким ступенем недоумства і середнім ступенем слабоумства. При цьому 15% дітей мають середнім рівнем розвитку інтелекту, 25% дітей знаходяться на низькому рівні розвитку інтелекту і переважна більшість дітей 56% знаходяться на рівні розвитку інтелекту як нижче середнього. У малюнках дітей з експериментальної групи (ЕГ) переважали переривчасті лінії, незаштриховані малюнок (білий фон) у деяких сильно «затушований» малюнок лінії не доведені до кінця, або зовсім дрібні фігури намальованих чоловічком, або зовсім великі. Малюнки не розташовані симетрично на аркуші, або в кутку, або виходить за лист. В цілому малюнки схематичні, і все чоловічки або в профіль намальовані або спиною стоять. Все це свідчить про високу тривожності, замкнутості, відчуженості, емоційності, імпульсивності

Після проведеного нами формуючого етапу дослідження, ми отримали наступні результати для ЕГ: не всі діти впоралися із завданням, число повторень слів набагато нижче, ніж у контрольній групі. Але при цьому бачимо, що ситуація покращилася, і результати трохи краще ніж на Експериментальне дослідження, що говорить про ефективність проведеної нами роботи. Також можна помітити, що слова, які знаходяться на перших місцях у списку, запам'яталися дітям більше, ніж ті слова, які знаходяться на останніх місцях в списку заучувати слів. Найбільше дітей (72%) виконали завдання на середньому рівні, а саме діти картинку розкладали і описували, слідуючи життєвій логіці і 10% дітей виконали завдання на рівні нижче середнього, тобто діти картинку розкладали у випадковому порядку, і за ними становили розповідь. Як бачимо результати контрольного етапу дослідження вище результатів констатуючого етапу, що говорить про ефективність проведеного нами формуючого етапу дослідження. На високому рівні виконали дане завдання всього 18% дітей у порівнянні з 6%

констатуючого етапу дослідження. Дітей, які мають високий рівень розвитку інтелекту - 3%, інтелектом вище середнього рівня розвитку - 5%, легким ступенем недоумства, середнім ступенем слабоумства і важким ступенем слабоумства по 0%. При цьому 16% дітей мають середнім рівнем розвитку інтелекту, 15% дітей знаходяться на низькому рівні розвитку інтелекту, а переважна більшість дітей 61% знаходяться на рівні розвитку інтелекту як нижче середнього. У малюнках дітей з експериментальної групи (ЕГ) переважали переривчасті лінії, незаштриховані малюнок (білий фон) у деяких помірно «затушований» малюнок, деякі лінії не довівши до кінця, і при цьому фігури намальованих чоловічків середнього розміру. У деяких дітей малюнки не розташовані симетрично на аркуші, і у декількох дітей або в кутку, або виходить за лист. В цілому малюнки схематичні, і всі чоловічки або в профіль намальовані або спиною стоять. Все це свідчить про помірної тривожності і замкнутості, про середнього ступеня відчуженості і емоційності, а також про помірну імпульсивності.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У першому розділі ми розглянули теоретичні засади дослідження розвитку пізнавальних інтересів та використання методу проектів, ми дійшли висновку, що пізнавальна потреба як прагнення отримувати нові знання ґрунтується не тільки на захопленості предметним змістом, а й на зацікавленій відношенні до процесу оволодіння цим змістом, до придбання способів пізнання. Важливим стимулом є новизна змісту, що викликає орієнтовну реакцію учнів.

Нами було визначено, що навчальні проекти мають велику кількість видів і різновидів. Етапи роботи: підготовчий, виконавчий, підсумковий. Тема проекту вибирається з змісту навчальних предметів, вона близька і зрозуміла дітям, знаходиться в зоні їх найближчого розвитку. Можливі результати («виходи») проектної діяльності молодших школярів: реферат, альбом, газета, гербарій, журнал, книжка-розкладачка, костюм, макет, модель, сувенір, сценарій свята, навчальний посібник. Ефективної організації пізнавальної діяльності учнів сприяє використання проектно-дослідницької діяльності учнів. Робота над проектами збагачує дитини новими знаннями. В даний час у всіх сферах суспільного життя затребувані люди адаптовані, творчі, активні, мобільні, ініціативні. Важливе місце в системі освіти відводиться початкового періоду навчання. Саме в молодшому шкільному віці дитина опановує системою дій, необхідних для успішного навчання в подальшому.

Також дійшли висновку, що нерідко слова «дослідження» і «проекування» в освіті використовуються як синоніми, що народжує плутанину, і дезорієнтує не тільки педагогів і батьків, але навіть фахівців в галузі педагогіки. Ця плутанина зовсім не так нешкідлива, як може здатися на перший погляд. І дослідження, і проєкування, при всій своїй безсумнівною важливістю для сучасної освіти, принципово різні види діяльності. Різницю між ними слід ясно усвідомити.

При аналізі педагогічних можливостей проектної діяльності як засобу розвитку пізнавальних інтересів учнів, визначено, що педагогічні можливості проектної діяльності як засобу розвитку пізнавальних інтересів учнів можуть бути найбільш ефективно реалізовані за умови забезпечення участі школярів в проектах різного типу (дослідних, рольових, творчих, інформаційних, прикладних), що дозволяють актуалізувати і збагатити різні компоненти їх суб'єктного досвіду.

При розгляді особливостей розвитку навчально-пізнавальних компетенцій молодших школярів у проектній діяльності, виділено, що участь учнів в конкурсі проектних робіт стимулює мотивацію до підвищення рівня навчальних досягнень і розвиває потребу в самовдосконаленні. Захист проекту в школі на науково-практичній конференції є найголовнішою, чесною і справедливою оцінкою праці учня. Практика показує, що автори кращих проектів в подальшому успішно навчаються у вищих навчальних закладах і мають високий рівень ключових компетенцій. Підводячи підсумок, визначимо деякі особливості роботи вчителя з формування навчально-пізнавальних компетенцій: не варто «стелити соломку» на кожному кроці дитини, потрібно дозволити йому іноді робити помилки, щоб потім він зумів самостійно знайти шляхи їх подолання; чи не натаскувати, даючи знання в готовому вигляді, а озброювати прийомами пізнання; не забувати про роботу над собою, про вдосконалення власних знань і умінь тому, що тільки тоді вчитель завжди зуміє «розбудити» пізнавальну активність і самостійність дітей.

В процесі опису методу проектів у вітчизняній і зарубіжній педагогічній теорії і практиці, визнали, що метод проектів виник у період перегляду поглядів на систему загальної освіти. В Україні одним з джерел методу проектів можна вважати з'явився в той же період інтерес до особистості кожного учня. В Україні і на Заході використання методу проектів переслідувало різні цілі. Американські педагоги застосовували його як один із шляхів пробудження і підтримки інтересу учнів до навчального

процесу, прагнули до того, щоб виконаний проект приносив дитині конкретну особисту користь і його результати могли використовуватися в повсякденному житті. Українські вчителі на основі методу проектів виробляли у дітей бажання працювати для суспільства і вносити свій внесок у загальну справу. Проекти носили переважно громадський характер. Очевидна тенденція до індивідуалізації процесу навчання в школах Заходу, в той час як вітчизняні школи в цей період виховували в дітях працелюбність і мотивували їх до участі в суспільному виробництві. Метод проектів в тому вигляді, як він використовується сьогодні, успадкував тільки ряд рис первісного задуму: врахування інтересів учнів при розподілі доручень всередині групи при колективному виконанні проекту, специфічні особливості діяльності учнів і функцій вчителя на різних етапах спільної діяльності. Сучасними нововведеннями в проектному навчанні можна вважати велику кількість видів проектів, більш детальну регламентацію діяльності вчителя на кожному етапі, переважання теоретичного матеріалу над практичним.

Методики застосовні нами на Експериментальне емпіричного дослідження наступні: методика «10 слів» А. Лурія; методика «Розташуй картинки»; тест Равенна; рисункові тест «Людина». У дослідженні взяли участь дві групи дітей. В першу групу ми включили дітей та назвали її умовно експериментальною групою (ЕГ), до другої групи – контрольної групи (КГ) увійшли інші діти.

Результати констатуючого етапу:

Для дітей з КГ: найбільше слів діти повторили при першому випадку і третьому випадку. В цілому можна сказати про те, що рівень запам'ятовування дітьми слів досить високий. Більша кількість дітей (76%) виконали завдання на високому рівні, тобто діти розкладають і описують картинки, слідуючи логіці зображеного змісту. Більша кількість дітей (60%) мають інтелект, що знаходяться на рівні вище середнього, а 17% дітей мають середнім рівнем розвитку інтелекту. Також можемо помітити, що високим

рівнем інтелекту володіють 12% дітей. І тільки 5% дітей мають низький рівень розвитку інтелекту. У малюнках дітей КГ переважали симетричні лінії, помірно заштриховані, симетрично розташовані на аркуші, краю малюнка рівні, розривні, помірний тиск. Намальований чоловічок віч-надивиться, Самі намальовані чоловічки представлені як чоловічки без особливої ролі (не військовий, чи не клоун, чи не карикатура). В цілому можемо говорити у нормі розвиток уяви, імпульсивності, характеру і тривожністю, а також у нормі розвиток самооцінки і інтересу до життя.

Для дітей з ЕГ: не всі діти впоралися із завданням, число повторень слів набагато нижче, ніж у контрольній групі. Також можна помітити, що слова, які знаходяться на перших місцях у списку, запам'яталися дітям більше, ніж ті слова, які знаходяться на останніх місцях в списку заучувати слів. найбільше дітей (71%) виконали завдання на середньому рівні, а саме діти картинку розкладали і описували, слідуючи життєвій логіці і 23% дітей виконали завдання на рівні нижче середнього, тобто діти картинку розкладали у випадковому порядку, і за ними становили розповідь. На високому рівні виконали дане завдання всього 6% дітей. По одному відсотку дітей мають високий рівень розвитку інтелекту, інтелектом вище середнього рівня розвитку, легким ступенем недоумства і середнім ступенем слабоумства. При цьому 15% дітей мають середнім рівнем розвитку інтелекту, 25% дітей знаходяться на низькому рівні розвитку інтелекту і переважна більшість дітей 56% знаходяться на рівні розвитку інтелекту як нижче середнього. У малюнках дітей з експериментальної групи (ЕГ) переважали переривчасті лінії, незаштриховані малюнок (білий фон) у деяких сильно «затушований» малюнок лінії не доведені до кінця, або зовсім дрібні фігури намальованих чоловічком, або зовсім великі. Малюнки не розташовані симетрично на аркуші, або в кутку, або виходить за лист. В цілому малюнки схематичні, і все чоловічки або в профіль намальовані або спиною стоять. Все це свідчить про високу тривожності, замкнутості, відчуженості, емоційності, імпульсивності

Після проведеного нами формуючого етапу дослідження, ми отримали наступні результати для ЕГ: не всі діти впоралися із завданням, число повторень слів набагато нижче, ніж у контрольній групі. Але при цьому бачимо, що ситуація покращилася, і результати трохи краще ніж на Експериментальне дослідження, що говорить про ефективність проведеної нами роботи. Також можна помітити, що слова, які знаходяться на перших місцях у списку, запам'яталися дітям більше, ніж ті слова, які знаходяться на останніх місцях в списку заучувати слів. Найбільше дітей (72%) виконали завдання на середньому рівні, а саме діти картинки розкладали і описували, слідуючи життєвій логіці і 10% дітей виконали завдання на рівні нижче середнього, тобто діти картинки розкладали у випадковому порядку, і за ними становили розповідь. Як бачимо результати контрольного етапу дослідження вище результатів констатуючого етапу, що говорить про ефективність проведеного нами формуючого етапу дослідження. На високому рівні виконали дане завдання всього 18% дітей у порівнянні з 6% констатуючого етапу дослідження. Дітей, які мають високий рівень розвитку інтелекту - 3%, інтелектом вище середнього рівня розвитку - 5%, легким ступенем недоумства, середнім ступенем слабоумства і важким ступенем слабоумства по 0%. При цьому 16% дітей мають середнім рівнем розвитку інтелекту, 15% дітей знаходяться на низькому рівні розвитку інтелекту, а переважна більшість дітей 61% знаходяться на рівні розвитку інтелекту як нижче середнього. У малюнках дітей з експериментальної групи (ЕГ) переважали переривчасті лінії, незаштриховані малюнок (білий фон) у деяких помірно «затушований» малюнок, деякі лінії не довівши до кінця, і при цьому фігури намальованих чоловічків середнього розміру. У деяких дітей малюнки не розташовані симетрично на аркуші, і у декількох дітей або в кутку, або виходить за лист. В цілому малюнки схематичні, і всі чоловічки або в профіль намальовані або спиною стоять. Все це свідчить про помірної тривожності і замкнутості, про середнього ступеня відчуженості і емоційності, а також про помірну імпульсивності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения. Общедидактический аспект. М.: Педагогика, 2007. 254 с.
2. Бабій К. Н., Бахтарова А.М., Литвиненко І.Б. Нетрадиційний урок за проектною технологією. *Управління школою*. 2007. № 1. С. 22-25.
3. Башинська Т. Проектувальна діяльність – основа взаємодії вчителя та учня. *Дайджест педагогічних ідей та технологій*. 2003. № 3. С. 49-53.
4. Бергер С. А. Межвузовская научно-практич. конф. «Современные проблемы становления профессиональнопедагогической культуры». *Философские основы анализа теории непрерывного (пожизненного) образования*. 2004.
URL: http://rspu.edu.ru/science/conferences/01_03_22/berger.html (дата звернення: 28.07.2019)
5. Белявцева Т.В., Лобас Т.О. Застосування методу проектів при формуванні пізнавальної активності учнів середніх класів. URL: <http://users.kpi.kharkov.ua/lre/MicroCAD/mcad2000/1.htm> (дата звернення: 28.07.2019)
6. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. К. : Віпол, 2008. 200 с.
7. Блинов В., Сергеев И. Проектная деятельность глазами практика. *Четыре года открытий*. 2002. № 9. С. 29-35.
8. Васильченко С.В. Повторення й узагальнення навчального матеріалу в проектній діяльності учнів. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2006. № 1. С. 28.
9. Вентцель К. Н. Избранные произведения. М.: Изд. дом Шалвы Амонашвили, 2009. 205 с.
10. Вентцель К. Н. Новые пути воспитания и образования детей. М., 2003. 232 с.

11. Ветрова І. Г. Використання комп'ютерів у навчанні молодших школярів і його вплив на формування їхньої психіки. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2001. № 2, С. 22- 25.
12. Волковська Т. Г. Проектування як метод особистісно орієнтованого навчання. *Початкова школа*. 2006. № 40, С. 9–10.
13. Гончаренко С. У. *Український педагогічний словник*. К. : Либідь, 2007. 376 с.
14. Грущинська І. В. Природознавство: підруч. для 3 кл. загальноосвіт. навч. закл. К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. 176 с.
15. Грущинська І. В. Природознавство: підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. К. : Видавничий дім «Освіта», 2015. 187 с.
16. Дементієвська Н. П. Телекомунікаційні проекти: стан та перспективи. *Комп'ютер у сім'ї та школі*. 2009. № 4. С. 20-24.
17. Додусенко Н. О. Проектна діяльність у початковій школі. Х. : Вид. група «Основа», 2010. 223 с.
18. Дьюи Дж., Дьюи Э. Школа будущего. Берлин, 2002. 179 с.
19. Жичкина А. Е. О возможностях психологических исследований в сети Интернет. *Психологический журнал*. 2000. № 2, т.21. С. 75-78.
20. Зеленська О.О. Початкова школа. *Використання інноваційних технологій на уроках у початковій школі*. 2013. № 15. С. 47–48.
21. Игнатъев Б.В. О методе проектов как основном методе работы трудовой школы. *На путях к методу проектов*. М. 2000. 222 с.
22. Киричук О. І. Навчальні інтереси молодших школярів. К. : Рад. школа, 2002. 128 с.
23. Коллингс Э. Опыт работы американской школы по методу проектов. М.: Новая Москва, 2006. 208 с.
24. Комаровский Б. Б. Русская педагогическая терминология. М.: Просвещение, 2007. 205 с.
25. Крупская Н. К. Педагогические сочинения: в 11 т. М., 2002. Т. 10.
26. Летняя школа. Просвещение на Урале. № 4–5. С. 24–29.

27. Маркова А. К. Формирование интереса к учению у школьников. М.: Педагогика, 2006. 200 с.
28. Меандров Г. Метод проектов в начальной школе. В помощь комплексно-проектной работе. / под ред. Пумпянского. М., 2001. С. 9–18.
29. Метод проектів: особливості застосування в початковій школі. Посіб. для вч. поч. кл., студентів пед. факультетів вищих навчальних закладів. – Видавництво Київ. міського педаг. ун-ту імені Б. Д. Грінченка, 2009. 42 с.
30. Михайлова Ю. В. Советская педагогика. *Дом свободного ребенка*. 2003. № 4. С.102–106.
31. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навчальний посібник. К., 2007. С. 293–299.
32. Морозова Н.Г. Учителю о познавательном интересе. М.: Знание, 2009. 47 с.
33. Нефедова, Л. А., Ухова, Н. М. Развитие ключевых компетенций в проектном обучении. *Школьные технологии*. 2006. № 4. С. 61–65.
34. Никитенко С. Г. Открытые ресурсы Интернет для учителя. URL: <http://ito.bitpro.ru/2000/III/2/240.html> (дата звернення: 28.07.2019)
35. Образотворче мистецтво: навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи (2017 р.). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli> (дата звернення: 28.07.2019)
36. Педагогическая энциклопедия. М.: Советская энциклопедия, 2005.
37. Полат Е. С. Метод проектов: история и теория вопроса. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования. М.: изд. центр «Академия», 2010. С. 200. URL: <https://studfiles.net/preview/6306200/> (дата звернення: 28.07.2019)
38. Природознавство: навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи (2018 р.) крізь призму НУШ / авт.: Т. Г.

Гільберг, Т. В. Сак, О.А. Біда. URL: http://old.mon.gov.ua/images/files/navchalni_programu/2012/ukr/06_prurodoznavstvo.pdf (дата звернення: 28.07.2019)

39. Прокопьева Н. И. Сибирский учитель. *Проектное обучение в зарубежной педагогике. К вопросу о становлении и развитии.* 2004. № 2 (32).

40. Професійна освіта. Словник : Навч. посіб. / уклад. С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. К. : Вища школа, 2000. 380 с.

41. Пулина А. А. Метод проектов в практике современного учителя : монография. Симферополь : Ната, 2007. 242 с.

42. Савченко О. Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів. К. : Рад. школа, 2002. 176 с.

43. Словарь-справочник по педагогике / Под ред. Г.И. Пидкасистого. М.: ТЦ Сфера, 2004. 308 с.

44. Степашко Л. А. Философия и история образования: учеб. пособие. М.: Флинтас, 2009. 355 с.

45. Трояновский И. Опыт практического применения метода проектов в одной американской сельской школе. *Вестник просвещения.* 2005. № 5. С. 182–184.

46. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования/ Ученик в обновляющейся школе. Сборник научных трудов. М.: ИОСО РАО, 2002. С. 135–137.

47. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования. *Народное образование.* 2003. № 2. С. 58–64.

48. Шацкий С. Т. Избранные педагогические сочинения: в 2 т. М.: Педагогика, 2000. Т.2. 305 с.

49. Шевченко К. М. Природознавство. 4 клас: розробки уроків. Х. : Вид-во «Ранок», 2015. 240 с.

50. Щукина Г. И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся. М.: Педагогика, 2008. 208 с.

51. Эпштейн М. Метод проектов: история с продолжением. *Первое сентября*. 2001. 65 с.

ДОДАТКИ

Додаток А, 3.2.

Ім'я	Що означає	Як називають батьки	Як називають друзі
Андрій	чоловік	Андрюша	Андрій
Роман	римлянин	Ромочка	Ромік
Юлія	пухнаста	Юля	Юля
Марія	сумна	Марійка	Машка
Вікторія	переможниця	Вікуша	Віка
Микита	переможець	Микита	Микитка
Тетяна	упорядниця	Танюша	Таня
В'ячеслав	найславетніший	Славочка	Слава
Яна	Божа милість	Яночка	Яна
Роман	римлянин	Рома	Ромка
Тетяна	упорядниця	Танечка	Танюша
Данило	Бог	Даня	Данилка
Марина	морська	Мариночка	Марина
Світлана	світла	Светуля	Світла
Артем	неушкоджений	Темочка	Тема
Катерина	чиста	кошеня	Катюха
Олексій	захисник	Льоша	Алекс
Семен	почутий Богом у молитві	Сема	Сема
Ярослав	сильний	Ярик	Ярик
Антоніна	противниця	Тонечці	Тоня